

contextuit; id est, uni attribuit quod duo scrisperunt: ergo etiam dici potest quid Matthaeus soli Jeremie attribuit, quod partim ex ipso, et partim ex Zacharia desumptis. Nam, ut bene reflectit Natalis Alexander in cap. 27 Matth., illud usitatum est, ut cùm verba aut testimonia duorum sunt, aut, altero omisso, alterum nominetur; aut totum testimonium quasi unius tantum esse significetur. Prior exemplum, inquit auctor mox citatus, est Marchi 4, v. 2 et 5, ubi prior testimoniū pars Malachiae est, posterior Isaiae; et tamen, omissa Malachia, unus nominatur Isaías: posterioris Matth. 21, v. 5, ubi testimoniū duorum prophetarum connexis, dicitur tamen scriptum per prophetam. Quod de pretio hie dicitur, est ex Zacharia, quod de agro empto, ex Jeremiā. Ita Natalis Alexander.

Obij. 4^a: Empírio agri de quo agitur Jerem. 32, non fuit figura emptionis agri figuli, de quo agitur in Evangelio; ergo non videtur recte citari Jeremias.

Prob. ant., quia ager Jeremie emptus fuit septem stateribus et decem argenteis, ager vero figuli emptus est triginta argenteis; atque triginta argenteis, ut habet P. Bukestop in Dictionario scripturaristicō, faciunt triginta medios patacones nostros; et septem stateres ad decem argentei tantum faciunt septendecim medios patacones: ergo, cum ager Jeremie multò minor preto emptus fuerit quam ager figuli, non potuit illa emptio esse figura emptionis, de qua agitur in Evangelio.

Resp. Neg. ant. Nam factum Jerem. 32, ubi legitur agrum numerato preto emissae, reverè gessit quandam figuram illius, quod Matth. 27 de emptione agri figuli narrat. Quantum autem ad pretium attinet, dico circa hoc inter se non convenire auctores: nam de valore pecuniae Iudeorum hodiecum ferè tot sunt sententiae, quot capita. Interim datum quid ager Jeremie multò minor preto fuerit emptus quam ager figuli, indè nihil sequitur contra resolutionem nostram, quia ad figuram non requiritur omnimodo convenientia cum re figurata. Sic omnes admittunt quid patriarcha Joseph, à fratribus venditus Israëlitis, fuerit figura Christi à Iuda venditi principibus sacerdotum; et tamen de Joseph Gen. 37, 28, dicitur: *Veneridetur eum Israëlis regis argenteis*, ubi tamen Christus fuit venditus triginta.

Deinde pretium agri figuli Matthaeus non desumpsi ex Jeremīa, sed ex Zacharia; nam, ut supra diximus, utramque prophetam in unam conjunxit, et uniprophetam attribuit quod duo scrisperunt. Videtur autem citâsse Jeremiam potius quam Zachariam, quia ad intentum ejus magis faciebat emptio agri figuli in facto Jeremie prefigurata, quam ejus pretium in Zacharia determinatum. Quenadmodum igitur Marcus, cap. 4, solum Isaiam nominavit, quia hic clarissima predicationem Joannis Baptiste descripsit, et consequenter prophetia Isaiae magis ad ejus intentum faciebat quam prophetia Malachiae; ita similiter ob eamdem ferè rationem solum Jeremiam videtur citâsse Matthaeus, cap. 27.

Obj. 2^a: S. Hieron., in cap. 27 Matth., dicit evangelistam desumpsisse verba supra citata ex libro quodam apocrypho; nam ibidem ita scribit: *Legi nuper in quodam Hebraico volumine quod Nazarensis secta mihī Hebrewus obulit, Jeremie apocryphum, in quo hoc ad verbum scripta reperi.* Ergo Matthaeus citando Jeremiam, non respexit ad ejus factum de quo agitur cap. 32.

Resp. Neg. ant., quia S. Hieron. quidem hoc refert, sed non admittit, è contra illud totum rejicit, statim subjungit: *Tamen mihi videtur magis de Zachariā sumptum testimonium; evangelistarum et apostolorum more vulgato, qui verborum ordine prætermisso, sensu tantum de veteri Testamento proferunt in exemplum.* Non tamen his verbis negat S. Hieron. partim etiam ex Jeremīa desumptum; quia *magis non excludit autographum Jeremie*, sed tantum illud apocryphum, de quo eggerat.

Petes 1^a an non possit dici testimonium à Matthaeo citatum, quondam in Jeremīa quidem fuisse, sed jam non amplius extare, sicut non amplius existat ille descriptiones ejusdem Jeremie, de quibus fit mentione 2 Machab., cap. 2.

Resp. negativè; nam, hocèt hæc soluto facili tollat difficultatem, que hic moveretur, tamen quia sine ullo fundamento excogitata est, idèo non videtur admittenda. Ac proinde resolutione supra date adhærendum potius esse puto, quam huic conjectura.

Petes 2^a de quo sermo agatur Joan. 18, v. 52, ubi dicitur: *Ut sermo Iesu impleretur, quem dixi, si quis faciens quid morte esset moriturus.*

Resp. cum Estiō: Videtur intelligi sermo quem dixit Matth. 20, ubi apostolis prædicti: *Et tradent eum (filium hominis) gentibus ad illendum, flagellandum et crucifigendum.* Locum hunc ad marginem annotatum communiter habent Biblia. Quidam verba Joannis referunt ad illud, quod Christus apud hunc evangelistam, cap. 12, v. 52, dixit: *Ego, si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum.* Et hi dicunt Judeis non licuisse crucifigere, sed lapidare, et alio genere mortis afflicere secundum legem. Sed cum Iudei generaliter dixerint Pilato: *Nobis non licet interficere quemquam*, ipsorum verba quoque generaliter, seu de quocumque mortis genere intelligenda videntur, ut observat S. P. Aug., tract. 114 in Joan.

Ex eo autem quid Judei Pilatu dixerint se non habere potestatem quemquam occidendi, evenit ut sermo Christi impleretur, quem dixerat Matth. 20, significans quia morte esset moriturus. Nam, quia Judei ad postulata Pilati noluerunt Christum secundum suam legem judicare, idèo Pilatus tandem ab ipsis nimis vexatus sententiam mortis in Dominum tulit; et milites Romani cum crucifixerunt, et sic sermo quem Christus de sua morte prædixerat, implitus fuit.

QUESTIO III.

An diabolus uxorem Pilati terreficerit, an angelus.

Dum Pilatus sedebat pro tribunali, ut refert Mattheus, cap. 27, v. 19, misit ad eum uxor ejus dicens: *Nihil tibi, et justis illi: multa enim passa sum hodiē*

per viam propter eum. S. Cyprianus, serm. de Passione (si tamen hic sermo sit ipsius), Dionysius Carthusianus, Italanus, et nonnulli alii existimant diabolum terruisse uxorem Pilati. Unde et ven. Beda in Matth. dicit: *Hac vice, non ante, se intellexit diabolus e per Christi mortem mudandum, et spolia humani generis amissorum: idèo satagebat per mulierem, per quam spolia mortis invaserat, Christum eriperet et de manibus Iudeorum.*

Melius tamen dicendum est cum S. Hieron., Chrysost., Hilario, Ambros., lib. 40 in Lucan, Barradio et aliis communiter, somnum hoc fuisse immissum à Deo, sive à bono angelō.

Prob. 1ª quia diabolus paulò ante ignorabat Christum esse redemptorem mundi, dum scilicet misit in cor Iudei, ut dicit Joannes, cap. 15, ut traderet eum: ergo hoc adhuc ignorabat; nam nullum omnino signum intercesserat, ex quo ignorantium suam deponebere potuisse.

Prob. 2^a, quia si diabolus voluisse liberare Cliristum, potius terruisse Iudeos quam uxorem Pilati, quia totum ab ipsis dependebat. Jam vero Iudeos nullo modo terruit, sed potius ad scelus instigare perire; ergo, etc.

Dices: Quare ergo Deus voluit terrere illam mulierem?

Resp.: Ut daret testimonium innocentie Christi. Forte etiam ut illam ad salutem provocaret. Unde Theophylactus dicit: *Providens opus sonnum factum, non ut absolvatur Christus, sed ut servetur uxori.*

CAPUT XXVII.

Christus à Pilato morti adjicatus, ad montem Calvariae, crucem suis humeri gestans, perducitur, ibique inter duos latrones crucifigetur. Milites parvunt coram ipso vestimenta ejus. Populus vero spectans, ponitiles et omnes latronem ei insultabant, variaque exprobabant. Interim dum haec fiebant, ab hora sexta, quā crucifigetur, facta sunt tembre usque ad horam nonam, circa quam Christus mortuus fuit. Ipsa autem mortuo, velum templi scissum est, terra insolenta et stupendo motu concusa est, et monumenta aperta sunt, etc. Matth. 27, à v. 51 usque ad finem capituli; Marei 15, v. 20 et seqq.; Luce 23, v. 26 et seqq.; Joan. 19, à v. 16 usque ad finem capituli.

QUESTIO PRIMA.

An milites super omnes Christi vestes miserunt sortem.

Resp. negativè, quia sortem miserunt super solam tunicam, reliquas vero vestes divisorum inter se, prout aperte constat ex Joan. 19, v. 25, ubi dicitur: *Milites ergo cum crucifixissent eum, accepérunt vestimenta ejus, (et fecerunt quatuor partes: unicuique militi partem) et tunicam.* Erat autem tunica inconsuetudo, desperata contexta per totum. V. 24: *Dixerunt ergo ad iucicem: Non scindamus eam, sed sortiamur de illa cuius sit.* Ut Scriptura impleretur, dicens: *Partiti sunt vestimenta mea sibi, et in vestem meam miserunt sortem.*

Ad hoc ulterius probandum, et argumenta in con-

S. XXIII.

trarium dissolvenda sufficiunt hec verba Augustini, tract. 118 in Joan.: *Sie locutus est (evangelista) ut de exteriori vestimenti multam sortem missam esse videamus, sed de tunica quam simili cum exterioris accepterunt, sed non similiiter divisierunt... Apparet itaque in aliis vestibus aequalibus eos habuisse partes, ut sortiri necesse non fuerit: in illa vero nūa non eos habere potuisse singulas partes, nisi scindere, ut pannos ejus inutiliter tollerent; quod ne facerent, ad unum eam pervenire sortitione maluerunt. Hujus evangelista narratione consonat eliam propheticum testimonium, quod et ipse continuo subjungens: *Ut Scriptura, inquit, impleretur, dicens: Partiti sunt vestimenta mea sibi, et super vestem meam miserunt sortem.* Non enim ait, sortiti sed partiti: nec ait, sortientes partiti sunt; sed in exteriori vestimenti sortem omnino non nominans, postea dixit: *Et in vestem meam miserunt sortem, propter illam reliquam tunicam.* Ita etiam S. Augustinus.*

Post haec S. doctor, solutorum argumenta in oppositum, ita pergit: *Matthaeus dicendo: Diviserunt vestimenta ejus, sortem mitentes, ad totum divisionem vestimentorum volunt intelligi etiam tunicam pertinere, de quā sortem miserunt; quia utiliter omnes vestes dividendo, in quibus et illa fuit, de ipsa sortiti sunt. Tale est etiam quod ait Lucas, dividentes vestimenta ejus miserunt sortes: dividentes enim venerunt ad tunicam, de quā facta est sortito, ut inter eos universi vestimentorum ejus divisio compleveretur. Quid autem interest utrum dicatur, dividentes miserunt sortes, quod ait Lucas; an sortient sortem mitentes, quod ait Matthaeus? nisi quod Lucas dicendo sortes, pluralem pro singulari numero possit: que locutio Scriptoris sancti insolita non est; quamvis nonnulli codices sortem reperiant habere, non sortes. Marcus itaque solus videtur aliquam intulisse questionem; dicendo enim mitentes sortem super eis, quis quid tolleret, tanquam super omnibus vestimentis, non super solam tunicam sors missa sit, locutus videtur. Sed etiam hic brevitas obscuritatem facit: si enim dicitur est: Mitentes sortem super eis, ac si dicere: sortent sortem, cum dividenter: quod et factum est. Omnimodo quippe vestimentorum ejus divisione completa non esset, nisi sorte clarissel quis etiam illam tunicam tolleret, ut sic contentio dividens flueret, vel nulla potius oriretur. Quod ergo ait: *Quis quid tolleret*, quandoquidem hoc sorti deputatur, non ad omnia que divisa sunt vestimenta referendum est: sors enim missa est quis illam tunicam tolleret; de quā quoniam narrare prætermisit qualis fuerit, et quemadmodum aequalibus factis partibus, sola remanserit, que ne consciente deretur, veniret in sortem; propterea positum est quod ait: *Quis quid tolleret*, id est, quis eam tolleret: tanquam si totum ita diceretur: Diviserunt vestimenta ejus, mitentes sortem super eis, quis tunicam, que partibus aequalibus superfluerat, tolle-*

(Trente-quatre)

ret. Ita S. Augustinus, ejus verbis hanc questionem hic resolvit, quia nemo melius ipso cam resolvit, nec etiam resolvere poterit.

QUESTIO II.

An uterque latro Christum blasphemaverit.

Varii Graeci, ut Origenes, Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius, et ex Latinis Hilarius, teste à Lapide, docent quod uterque latro primò blasphemaverit; sed unus vides prodigia, qua tempore crucifixionis Domini contingebant, resipserunt. Illos sequitur Baradus. Atamen

Resp. et dico: Probabilis est quod tantum unus blasphemaverit.

Prob. 1° ex Lūca, qui cap. 23, v. 39, tantum unum blasphemasse narrat; dicit enim ibidem: *Unus autem de his qui pendebant, latronibus, blasphemabat eum, dicens: Si tu es Christus, salve quam temetipsum, et nos. V. 40: Respondens autem alter increpabat eum, dicens: Neque tu times Deum... V. 43: Et dicebat ad Iesum: Domine, memento mei, cum veneris in regnum tuum.* Ergo evidens est quod tantum unus blasphemaverit: nam si uterque blasphemasset, non fuisset ultra ratio cur Lucas unum duxerat id fecisse commorasset.

Prob. 2°: Quia si bonus latro etiam blasphemasset, non potuisse ita increpare socrum suum; nec etiam potuisse Christo dicere: *Domine, memento mei, etc.*, sed debuisse prius petere veniam de sua blasphemia. Jam autem apud nullum evangelistam legitur quod de sua blasphemia veniam petierit; ergo non blasphemavit.

Prob. 3°: Quia, teste à Lapide, ita docent omnes peccati Latini, scilicet D. Hieron., in cap. 27 Matth.; Ambros., lib. 10 in Lucam; S. Gregor., lib. 27 Moral. cap. 16; et S. P. Aug., lib. 5 de Cons. evangelist. cap. 16, ubi etiam solvit quaecumque ex Iustitiae et Marco objici possunt, ut mox videbitur. Itaque

Prob. 4°: Matthaeus, cap. 27, v. 41 et 42 narrat quod principes sacerdotum, scribi et seniores Christum blasphemantes dixerint: *Alios salvos feci, scipsum non potest salvum facere: si rex Israel est, descendat sancte de cruce...* V. 45: *Confidit in Deo: liberot nunc, si vult eum: dixit enim: Quis filius Dei sum. Et tunc evangelista immediata subiungit, v. 44: Idipsum autem et latrones qui crucifixi erant cum eo, impoperabant ei.* Similiter et Marcus, cap. 15, v. 32, in plurali dicit: *Et qui cum ea crucifixi erant, coniebantur ei.* Ergo uterque latro blasphemavit.

Resp. Neg. conseq. Nam cùm verba blasphemiae que narrat Matthaeus, quod se sum sint eadem cum illis quas refert Lucas, et hinc solum malum latronem ista verba dixisse assent, dicendum est quod unus tantum Christum blasphemaverit: siquidem non est verisimilis quod malum latro bis eadem verba blasphemiae protulerit, nempe primà vice cum suo socio, et deinde secundā vice solus. Itaque ad argumentum propositum respondeo cum S. Aug., loco supra citato (Mattheum et Marcum breviter perstringentes hunc locum), pluralem numerum pro singulari posuisse.

Sic et in epistola ad Hebreos legimus, pluraliter dictum: *Clauserunt ora leonum; cum solus Daniel significari intelligatur. Et pluraliter dictum: Sceti sunt, cum de solo Isaiā tradatur. In Psalmo etiam quod dictum est: Astierunt reges terrae, et principes convenerunt in unum, etc., pluralem numerum pro singulari positum, in Actibus apostolorum (cap. 4, v. 27) exponitur. Nam reges propero Herodem, principes propero Pilatum intellexerunt, qui testimonium ejusdem psalmi adjubicerunt.* Ita S. Augustinus.

Obj. 2°: Quamvis bonus latro non legatur egisse penitentem de suis latrociniis, tamen inde non sequitur quod eam non egreditur: ergo similiter, fieri non legatur venientem petivisse de sua blasphemia, inde conclusi non potest quod id non fecerit; ac proinde ratio in probatione secunda allegata non subsistit.

Resp. Neg. suppositum antecedens; nam quod bonus latro de suis latrociniis penitentiam egredi, satis exprimitur à Luce, dum refert quod socium suum blasphemantem increpaverit, cùque dixerit: *Neque tu times Deum... Et nos quidem justi: non digna facis recipimus*, etc. Ex his enim verbis satis clarum est quod bonus latro Deum timuerit, colpum agnoverit, et consequenter de latrociniis suis penitentiam egreditur.

QUESTIO III.

An tenebrae qua morte Christo factae sunt, fuerint per totum mundum.

Resp. affirmativè. Prob. 1° quia Matth. 27, v. 45 dicunt: *Tenebrae factae sunt super universam terram.* Mardi 15, v. 55: *Per totam terram.* Et Luce 25, v. 44: *In universam terram.* Atque nullus textus, nulla ratio cogit nos illa verba accipere in aliquá significatione inappropriata, ut patet ex solutionibus argumentorum; ergo, etc.

Prob. 2° quia obscuratio est sol, ut habet Lucas, v. 43. Ergo tenebrae fuerint per totum hemisphaerium quod tunc sol illuminabit.

Prob. 3°: Dominus totius mundi pro toto mundo patiatur; ergo conveniebat ut tota terra obtineretur.

Obj. 1°: Non erat opus ut tenebre essent in illis regionibus, in quibus Christus non erat notus; ergo fuerint in sola Palestina, ut illic veritas predicationis eius et divinitatis istius miraculorum confirmaretur.

Resp. Neg. ant. Nam cùm omnes gentes preparanda essent ad recipientium Evangelium, ob rationem in objectione allegatam, aquae opus erat ut alias mundi partes obtinerentur ac Palestina.

Obj. 2°: Si ille tenebrae fuissent universales, saltem aliqui autores ethiici de illis mentionem fecerint; atque nulli de illis mentionem fecerunt; ergo, etc.

Resp. Neg. min. Nam de illis mentionem fecit Phlegon, ut patet infra, quest. 6. Item harum tenebrarum cùm memini Thallus gentilis apud Iulium Africannum, ut refert Grotius in Mattheum. Et Tertullianus, cap. 21 Apologeticus, assertit in archivis Romanis mirabilis istius eclipsis memoriam haber-

Concludenam itaque cum Theophylacto in Evangelia, pag. 476: *Erat autem (tenebra) in toto mundo, non in parte mundi, ut monstretur quod lugeat in passione Conditoris creature, Judas quoque petentes signum de caelo, nunc videant solem ostendebatur.*

Obj. 3°: Eclipse solis non potest obscurare totam terram, quia luna non potest tegere totum solem; ergo salem in aliquibus mundi partibus non fuerunt tenebre.

Resp. Neg. conseq., et dico reliquum solis obscuratum fuisse vel per densissimas nubes, vel per crustas inducas in discum solis, sicuti formantur maculae solares.

Objici ulterius posset quod tempore mortis Christi esset plenilunum, adeoque impossibile fuerit ut faret eclipse solis. Sed ad hoc respondendum est hanc eclipsim preter natura ordinem contigisse, et prorsus miraculosam fuisse. Unde S. Dionysius Areopagita, harum tenebrarum testis oculatus, epist. 7 ad Polycarpum, docet illas ortas ex interpositione miraculosas lumen inter terram et solem. Sic enim ibidem scribit agens de se et Apolloniane: *Eramus una cum ambo, et stabamus ad Heliopolin, ac cernebamus, nec opinatus, cùm luna se soli objiceret (neque enim conjunctionis tempus erat) rursusque cùm eadem ab horā nonā ad vesperum, se medice solis linea preter natura ordinem opponebat. Redige autem etiam aliquid aliud ei (Apollophanī) in memoriam: scit enim etiam objectum ipsum à nobis visum esse oriri ab ortu solis, et ad solis extremum pervenire, deinde repedire. Rursusque non ab eadem parte solis et objectum et recessum evenire, sed ab ea que, ut ita dicam, ex diametro erat contraria.*

Potes quomodo tempore tenebrarum accidero poterit divisio vestimentorum Christi.

Res ipsa divisio vestimenta Christi immediate postquam eum crucifixisset, ut eruuntur ex Joan. 19, v. 25. Tenebrae vero non inciperunt eodem momento, quo Christus crucifixus est, sed aliquo tempore post. Unde et Harmoniarum evangelicarum auctores communiter ponunt tenebras post versum 27, cap. 49, S. Joannis. Ac proinde milites laberunt tempus sufficiens dividendi vestimenta Christi, antequam tenebras inciperent.

QUESTIO IV.

An D. Virgo cum aliis mulieribus steterit juxta crucem.

D. Virgine et duabus aliis mulieribus, que Christianum usque ad monte Calvarie secuta fuerant, dicit evangelista Joannes, cap. 19, v. 23: *Stabant autem juxta crucem Iesus mater ejus, et soror matris ejus Maria Cleophae, et Maria Magdalena.* Ex hoc textu, et versus sequenti, ubi Christus matrem abloquit, claram evadit quod steterint juxta crucem. Sed huic obstat videtur tres aliæ evangeliste, qui dicunt mulieres illas statuisse à longe.

Ad hanc difficultatem respondet S. P. Aug., lib. 5 de Cons. evangelist., cap. 21, duplicitor. Primo, quod steterint juxta crucem absolutè, quia non sta-

bant procul inde. Stabant tamen à longe respectivè ad milites, qui stabant proprie, nempe circumcircare crucifixos, custodiéntes ipsos. Secundo, steterant juxta crucem ab initio, aliquo tempore; sed postea, advenientibus turbis, et prementibus retrocesserunt. Unde tres aliæ evangeliste, qui dicunt illas à longe stetisse, agunt de statione tempore mortis. Verba Augustini sunt hec: *In tanto intervallo erant (stetentes) mulieres ut et iuxta dicit possent, quia in spectu ejus presto aderant, et à longe in comparatione turbos propinquos circumstantis cum centrone et multibus. Possumus etiam intelligere quod illæ que simul aderant cum matre Domini, postquam eam discipulo commendavat, abire jam coepérant, ut à densitate turbae se exuerent, et certa tera que facta sunt longius intuerentur: ut catéri evangeliste, qui posse mortem Domini eas commemorarent.*

QUESTIO V.

Quā horā Dominus fuit crucifixus.

Nota quid de tempore crucifixionis dicant evangelista. Mathæus cap. 27, v. 45, ait: *A sexta autem horā tenebrae factae sunt super universam terram, usque ad horam nonam.* Marcus, cap. 15, v. 24 dicit: *Et crucifixus est, discrinxerunt vestimenta ejus...* V. 25: *Erat autem hora tercia; et crucifixus est.* Deinde V. 35, dicit: *Et facta horā sexta, tenebrae factae sunt per totam terram, usque in horam nonam.* Lucas, cap. 25, v. 44 ait: *Erat autem ferē hora sexta, et tenebrae factae sunt in universam terram, usque in horam nonam.* Joannes vero, cap. 19, v. 13 et 14, dicit: *Pilatus... sedet pro tribunali... Erat autem parvace Pascha, hora quasi sexta, et dicit Iudas: Ecce res vester.*

Ex tribus prioribus evangelistis habemus quod tenebre inciperint circa horam sextam, et quod Christus tunc modo penderet in cruce: ex Marco insuper habemus quod crucifixus sit horā tertia die. Hinc aliqui putaverunt quod Christus in cruce pependerit tribus horis, antequod tenebre inciperent. Sed huius opinionis aperiuntur Joannes, dicens quod hora quasi sexta Pilatus sederit pro tribunali, et Christum Iudeis ostendit, nonnullum in ipsum latu sententiam mortis; adeoque non potuit ab horā tertia fuisse crucifixus. Ad hanc difficultatem solvendam diverse via sunt aduidentes.

S. P. Aug., lib. 5 de Cons. evangelist., cap. 15, dicit quod Christus crucifixus sit horā tertia die, sicut Marcus narrat, et quod steterit ante praesidem Pilatum, ut Joannes refert, horā ferē sexta, non diei, sed parvaceos, id est, preparationis, scilicet agri paschalis mystici (nempti Christi) in cruce immolandi; nam illa parvace seu preparatio incepit hora novā noctis (juxta computum nostrum hora tertia noctis) quando scilicet Caiphas in concilio promulgauit Christum esse reum mortis; adeoque juxta istam sententiam Christus pependit in cruce ab horā nostrā nonā matutinali usque ad tertiam pomeridianam. Sed sciendum est quod Augustinus non proponat illam sententiam tanquam

stum, sed tanquam aliorum; nam dicit: *Quoniam non desint qui paraceant, quam Joannes commemoravit, ita explicent.* Ilam explicationem ibidem non reprobat, quia à multis tenebatur ut bona; sed aliam ipse ibidem dat solutionem, quam infra proponemus. Interim quod jam memorata opinio non subsistat, inde patet quod Joannes non loquatur de paraceve paschalibus, seu agni paschalis mysticis, sed de paraceve paschalibus Judeorum; ut manifestum est ex toto contextu.

Auctor Analyseos recurrat ad solutionem, S. Hieron. in Psal. 77, et dicit quod irreperit mundum in textum S. Marci, et pro, *hora tercia*, legendum sit, *hora sexta*. Hoc autem mundum faciliter irreperi potuit, quia littera numerica græca, 7, seu gamma, signans tria, est maxime similis littere 6, seu sigma, quae signat sex.

Atamen hac solutio maximam habet difficultatem. Primo, qui non constat quid per literas numericas scriperit, seu horam expresserit evangelista; et insuper ista littera non sunt sibi tam similes, ut pro alia faciliter irreperi potuerit. Secundo, si mundum irreppisset, saltem unius codex inventus fuisse in initio Ecclesie, qui mundum illud non habuisset. Atqui nullus talis codex inventus fuit; ut patet ex eo, quod antiquissimi patres quoscumque codices, qualescumque versiones haberouint, semper legerint, *hora tercia*, et laboraverint ad hanc difficultatem solvendam. Verum quidem est quod in Bibiliis hinc et inde fuerint menda (et forte adhuc sint), tamen hec emendata sunt, inquit Toletus in cap. 19 Joani, quia exemplaria alia vera sunt inventa, nec omnia eodem modo legabant; at haec lectio de hora tercia, ut iam vidimus, in omnibus prorsus reperta est exemplaribus; et idem nullum fundamentum, immo ne vel minima suspicio datur conjecturando quod in illum textum Marci irreperit mundum. Tertiò, quia eadem ferè jure dici possunt video quod mundum irreperit in alios Scriptura textus, in quibus legitur, *hora sexta*, et legendum sit, *hora tercia*, etc. Ad haec nota quod dubium sit an iste Commentarius in psal. 77 sit S. Hieronymi. Itaque prætermissa hac opinione, eligenda est una ex duabus sententiis quas jam proponemus.

§ 1. Proponitur sententia communior.

Sententia, que hodiendum inter autores et sacra Scriptura interpres communior est, habet quod Iudei diem usuelim dividenter in quatuor partes, seu in quatuor horas majores, que erant prima, tercia, sexta et nona. Hora prima incipiebat ab ortu solis, sicut nostra sexta incipit in equinoctio, et durabat tribus horis, id est, usque ad nostram nonam. Hora ipsorum tercia incipiebat à nostrâ nonâ, et durabat usque ad meridiem. Sexta incipiebat à meridiem, et durabat usque ad nostram terciam pomeridianam. Nona denique incipiebat à nostrâ terciâ pomeridianâ, et durabat usque ad solem occasum.

Itaque dum Marcus dicit quod Dominus crucifixus sit hora tercia, intelligit horam tertiam ferè completam; Joannes verò, dum dicit Pilatum sedisse pro tri-

bunali horâ quasi sextâ, intelligit quod hora sexta nondum adesset, sed appropinquaret; et sic facili ne negotio conciliatur uterque evangelista, dicendo Christum à Pilato condemnatum esse tribus vel duobus quadrantibus ante sextam, et crucifixum paulò ante sextam, durante adhuc hora tercia.

Hanc communiorum sententiam pluribus oppugnant Toletus et auctor Analyseos. Primo, quia divisio illa diei usualis in quatuor horas majores est omnino fictitia, cùm sit incognitum toti antiquitati, tam sacra quam profana: nullus omnino interpres antiquus, nullus Pater, nullus historicus facit alibi mentionem quod ulla natio ita diem unquam diviserit. Quod enim allegant aliqui ex Matth. 20 de patre familiâs, qui exit primo mane, et horâ tercia, sextâ et nonâ conducere operarios, potius est contra istam sententiam: nam illud dicitur etiam ex his, horâ undecima. Igmar in eadē significacione accipitur hora, quando dicitur tercia, sexta et nona, et quando dicitur undecima; at qui per undecimam intelligunt horam communis; ergo et per terciam, sextam, et nonam intelliguntur horae communes, non vero pretense ista majores. Unde oppugnat ista opinio.

Secundo, quia Scriptura ubique dividit diem per horas communes, prout patet ex loco jam citato, et Joan. 4, v. 59: *Erat autem hora quasi decima.* item cap. 4, v. 52: *quaeris horâ septimâ reliquit eum febris.* Et ibidem, cap. 4, v. 9, dicit Christus apostolis: *Nomine undecim sunt horae diei?*

Tertiò, quia admissa ista explicatione de illis horis,

omnia ferè tempore, ab evangelistis nota, erunt incertâ. Sic tenebre incepserunt horâ sextâ; sed quoniam? An in meridiem, an horâ nostrâ primâ, an secundâ, etc.? Similiter Act. 2, v. 15, probat S. Petrus apostolos non esse ebrios, *cum sit hora diei tercia.* Hoc autem argumentum nihil ferè probat, si paulo ante meridiem sit adhuc hora tercia.

Quartiò, si dimisissent in quatuor horas majores, non vocassent illas primam, tertiam, sextam et nonam; quia non fuissent satis distinctè locuti; cum nemo inde potuisse colligere an loquerentur de hora majori vel minori; unde debuisse alia dicione, quam dictione horâ nisi, aut saltem addere: *et major.*

Verum quidem est quod noctem dividenter in quatuor partes, seu vigiliis; attamen illas nunquam vocabant primam, tertiam, sextam, et nonam; sed primam, secundam, tertiam, et quartam. Unde Matth. 14, v. 25, dicitur: *Quartâ autem vigiliâ noctis.* Item Luce 12, v. 58: *Ei si venerit in secundâ vigiliâ, et si in tertii vigiliâ venerit.* Ac proinde si Judei etiam diem dividissent in quatuor partes, seu quatuor horas majores, haud dubiè easdem quoque vocassent primam majorem, secundam majorem, etc.

Dices: S. Ignatius Martyr, qui circa Christi tempora vixit, et optimè novit modum tunc usitatam suppeditandi horas, epist. ad Trallianos, de Christo ait: *Bis ergo paraceves, tertia horâ accepit sententiam à Pilato, permittente Patre: sextâ verò crucifixus est.* Atqui iuxta evangelistam Joannem Christus accepit à Pilato sen-

tentiam mortis quando jam appropinquaret hora sexta; ergo appropinquate sextâ durabat adhuc tertia: Jam autem cùm hoc nequeat intelligi de tertia minori seu communis, intelligendum videtur de tertia majori: ergo ista divisio diei in quatuor horas majores habet fundationem in antiquitate.

Resp. Neg. primam illationem; et dico textum S. Ignatii non posse intelligi de ista pretensiâ horâ majori; quia ipse, ut ex textu objecto liquet, distinguunt horam tertiam ab horâ crucifixionis; atqui si ageret de tertia horâ majori, non posset cani distinguere ab horâ crucifixionis; quodquidem, ut pretendent patroni sententiae communioris, Christus tertia horâ majori juxta S. Marcum crucifixus fuerit; ergo, etc. Unde et à Lapide, quamvis putet juxta Marcum Christum crucifixum esse tertia horâ majori finiente, tamen textum S. Ignatii non intelligit de fine istius horae majoris, seu de eo tempore quod Pilatus judicariam et irrevocabilem in Christum sententiam crucifixionis protulit; sed putat textum illum intelligendum esse de illâ horâ quâ Judei ceperunt agere de crucifixione Christi, clamantes: *Crucifige, crucifige, ac Pilatus aliquo saltu modo in mortem Christi consensit, dum Judeis dedit optionem utrûm vellent liberari Barabbam, an Christum, et principes sacerdotum persuaserunt populo ut peteret Barabbam; et tunc primis aperte clamaverunt de Christo: Crucifigatur. Unde, ut refert Suarez in 5 p., disput. 40, sect. 6, in Officio de Cruce Christi à Pie V approbato, sic dicitur: Crucifige clamantem horâ terciam.*

Itaque si quis velit præcitatum Marci textum intelligere de horâ quâ Christus in monte Calvarie crucifixus est, is cum Toletu distinguere debet inter horas diei et horas orationis, ac exercitiū sacram in templo: nam invenimus, sicut citatus auctor, aliquando dicti horam orationis, aliquando horam diei. Act. 2: *Cum sit hora diei tercia.* Et Act. 10: *Vidi quasi horâ nonâ diei angelum.* Act. 5: *Ascendebat in templum ad horam orationis nonam.* Act. 10: *Ascendit Petrus in superiora, ut oraret circa horam sextam.* Istarum horarum orationis etiam meminerunt Tertullianus, lib. de Jejunio, cap. 10; S. Chrysost., hom. 59 ad populum Antiochenum; S. Hieron., in cap. 6 Danielis, et S. Isidorus, lib. de Officiis ecclesiast. cap. 19, qui tractantes de tempore diei olim solemnem ritu ad orationem deputato, dicunt tempus istud divisum fuisse in quatuor, aut saltem tres hujusmodi horas, et insinuant traditionem esse antiquissimam, à tempore Iudeorum servatam.

Hora igitur diei erant duodecim, singulæque nomen à numero accipiebant; at hora orationis quatuor erant, nempe prima, tercia, sexta et nona, singulæque tres diei horas continebant, durabantque usque ad principium sequentis; prima usque ad tertiam diei, tercia usque ad sextam, sexta usque ad nonam, nona usque ad occasionem et finem diei. Marcus ergo horam tertiam dixit juxta templi et orationis computationem, quæ usque ad sextam diei durabat: Joannes item ho-

ram sextam orationis expressit; finis enim tertie era principium sextæ; quia evangeliste mortem Domini describentes, tanquam sacram rem et mysterium diuinum, horis templo deputatis descripserunt. Ita Toletus annot. 8 in cap. 19 Joani: Quia ergo sacrificia, et preces fieri solebant horâ tertia, sextâ, nonâ, et hec ipsa tempora festis maximè diebus tuba sono significabantur, inde factum est ut haec horam tanquam notiores vulgo celebrarentur, neque medium ratio haberetur. Quare quod ait Marcus: *Erat autem hora tercia; et crucifixerunt eum.* significat: Jam auditæ erat tuba horæ tercia; quod dici solebat donec caneret tuba horæ sextæ: nam licet Judei non orarent per tres integras istas horas, tandem hora orationis tertia videtur retinuisse suum nomen, donec inciperet hora orationis sexta, et sexta donec inciperet nonâ, ac denique nonâ usque ad accusum solis.

§ 2. Proponitur sententia S. Augustini.

Sententia S. P. Augustini est quod Christus crucifixus sit horâ tercia, non manibus militum Romanorum, sed votis et vocibus Iudeorum clamantium: *Crucifige eum. Verba ejus, lib. 5 de Cons. evangelist., cap. 15, sunt sequentia: i Quisramus cur Marcus cùm commemoratione quod crucifigerent eum divinis seruimus vestimenta ejus... secutus adjunxit: Erat autem hora tercia, et crucifixerunt eum. Jam certi dixerat: Et crucifigerent eum divisorum vestimenta ejus. Sicut etiam et ceteri attestantur quod in crucifixorum vestimenta divisa sunt. Si ergo ejus rei geste tempus voluit commemorare Marcus, sufficeret dicere: Erat autem hora tercia. Ut quid adjunxit: Et crucifixerunt eum: nisi quia voluit aliquip recapitulando significare, quod quasdam invenirentur: cùm Scriptura ipsa illis temporibus legeretur, quibus universalis Ecclesia notum erat quâ hora Dominus in ligno suspensus sit, unde posset huius vel error corrigit, vel mendacium refutari? Sed quia sciebat à militibus suspensum Dominum, non à Iudeis, sicut Joannes apertissimè dicit, occulte ostendere voluit eos magis crucifixisse qui clamaverunt ut crucifigerent, quā illos qui ministerium principi suo secundum suum officium præbuerunt.. maximè quia nolentib[us] videi se hoc fecisse, et propterea eum Pilato tradiderant, quod eorum verba indicant secundum Joannem.... Nobis non licet interficere quemquam. Quod ergo maximè videi fecisse nolentib[us], hoc eos horâ fecisse tertiam Marcus ostendit, et verissimè judicans magis fuisse Domini necatricem lingua Iudeorum, quā militum manus. Hanc sententiam secuti sunt Innocentius III, lib. 5 de Mysterio Missæ, cap. 9; Beda, in cap. 19 Joani, et D. Thom., p. q. 46, a. 9, 2.*

Et revera quod non tantum milites Romani, sed etiam presertim Iudei crucifixerint Christum, apertissimè liquet ex Act. 2, v. 56, ubi apostolus Petrus dicit Iudeis: *Certissimè sciat omnis dominus Israel, quia Dominum.... fecit Deus hunc Iesum, quem vos crucifixistis.* Et iterum, cap. 5, v. 15 et seq., *Deus... glori-*

fecavit filium suum Iesum, quem vos quidem tradidistis, et negatis ante faciem Pilati, judicante illo dimitti. Vos autem sanctum et justum negatis, et peccatis virum homicidam donari vobis : auctorem verò vita interfecistis. Item, cap. 4, v. 10, dicit summus sacerdos ihus et toti concilio : In nomine Domini Iesu Christi Nazareni, queni vos crucifixistis... in hoc iste (claudius) astitit coram robis sanus. Atqui Judai non aliter Christum crucifixerunt quam cogendo Pilatum, ut juberet illum crucifigiri : ergo eodem modo potest intelligi Marcus : præseruit cum paulo ante, scilicet v. 24, egisset de reali crucifixione, dicens : Et crucifigentes cum divisa- rint vestimenta ejus.

Obj. 4^a : Praeterea Augustini expositio est nimis longè questa, immo proorsus contorta ac violenta ; ergo non est admittenda.

Prob. ant. quia Marcus loquitur de reali crucifixione, ut patet ex toto contextu, et maximè ex antecedentibus et consequentibus ; nam v. 24 dicit quid milites crucifixerunt Christum, diviserunt vestimenta ejus, et 27 ait : Cum eo crucifigantur duos latrones. Atqui ista verba necessariò de reali crucifixione intelligi debent ; ergo etiam et intermedia v. 25 : Erat autem hora tercia ; et crucifixerunt eum.

Resp. Neg. ant. Nam si ista expositio foret proorsus contorta ac violenta, esset idèo, quia verbum, crucifigere, v. 25, sumit pro crucifixione morali, versus autem 24 et 27 accipit pro crucifixione reali ; atque per hoc nulla violentia infertur textui sacro ; ergo etc.

Prob. min. ex ipsiusmodi principiis adversariorum, qui horam tertiam, et sextam in parabolâ laborantium in vinea sumunt pro hora majori, vel orationis ; horam vero undecimam accipiunt pro hora minori seu communii ; atque ipsi fatentibus, per hoc nulla violentia infertur textui Matth. 20 : ergo nec etiam per expositionem Augustini infertur illa violentia textui S. Marci, præseruum cum dentur urgentes rationes, ob quas verbum, crucifigere, alter sumi debet v. 25 quam v. 24, ubi est contra nequidem aliqui plausibilis ratio potest assignari, ob quam vox hora in textu Matth. 20 debet semel sumi pro hora majori, vel orationis ; et semel pro hora minori seu communii.

Ratio autem prima ob quam Augustinus versum 25 intelligit de crucifixione morali, jam supra allegata est ; nempe si Marcus evan. v. 25 voluisse loqui de crucifixione reali, frustra addidisset : Et crucifixerunt eum : sufficiens enim dicere : Erat hora tercia, quandoquidem immediata ante de crucifixione reali egisset. Secunda Augustini ratio est hec : Non potest simul esse verum quod Christus et hora sexta, et hora tercia potuerit crucifigi realiter, seu manus militum Romanorum : Atqui ex aliis evangelistis, presertim ex Joanne, constat quod hora sexta crucifixus sit manus militum Romanorum ; ergo restat ut textus Marci, in quo dicitur crucifixus hora tercia, intelligatur de crucifixione morali, seu de tempore quo crucifixus est clamoribus Judeorum.

Insc. Si Marcus voluisse loqui de crucifixione mo-

rali, hand dubiè verba illa : Erat autem hora tercia, inservierunt inter versum 15 et 14, nam ibi erat locus quo propriè poni debebant.

Resp. Neg. assumpt., et dico cum S. Augustino loco supra citato, quid Marcus ista verba eo loco posse uenda judicaverit, quo loco diuinæ inspiratione ei suggesta sunt. Recordationes enim eorum (evangelistarum) ejus manu gubernata sunt, qui gubernat aquam, sicut scriptum est, qualiter illi placuerit. Itaque sicut Marcus, cap. 11, ejectionem videntium et ementiam è templo, quæ probabilitate contigit Dominica Palmaram, ut monstratum est supra, cap. 25, quest. 2, tantum posuit postquam iam incopisset loqui de actis diei luce, resumendo nimis secundum die, quod primo die omisserat ; ita similiter cap. 15 illud quod uolebat dicere de hora crucifixione moralis, tantum posuit postquam iam de crucifixione moralis agere exasperat. Quām congrue autem tunc demūnū de tempore crucifixione moralis, locutus fuerit, ostendit Augustinus, ita scribens : Facile autem videtur, qui sine impietatis duritate voluntari attendere, quām opportuno loco Marcus hoc de tercia hora posuerit : ut quisque ibi recordetur quā hora Iudei crucifixerunt eum, Douinum, qui volebant in Romanos vel principes, vel milites transference ipsum facinus, ubi factum ministeriorum militum commemoratum est. Ait enim : Et crucifigentes eum, diviserunt vestimenta ejus... Qui hoc fecerunt nisi milites, sicut Joannes manifestat ? Ergo ne quisquam cogitatione tamē criminis, et aversatus, a Judeis, in milites illos converteret, erat autem, inquit, hora tercia, et crucifixerunt eum ; ut illi eum potius crucifixisse inventariant, quos hora tercia ut crucifigeretur clamare potuisse, diligens inquisitor inventari, cùm adverteret hoc quod à militibus factum est, hora sexta factum esse.

Obj. 2^a : Quando Iudei clamaverunt : Crucifige eum, non era hora tercia, sed hora quasi sexta ; ergo textus Marci non potest intelligi de crucifixione mortalili.

Prob. ant. quia postquam Marcus, cap. 15, v. 15 et 14, narrasset clamores Judeorum, statim subiungit, v. 15, quid Pilatus dimisit Barabbam, et Iesum flagellis cæsus tradiderat ut crucifigeretur : Atque dum Pilatus Iesum tradidit ut crucifigeretur, erat hora sexta, ut constat ex Ioan. 18, v. 14, collato cum versu 16 ; ergo dum Iudei clamaverunt : Crucifige eum, non erat hora tercia, sed hora quasi sexta.

Resp. Neg. ant. et ad ejus probationem nego consensit, quia Marcus multa præseruit, que ab illo tempore, quo Judei onus, ut habet Mattheus, cap. 27, v. 25, clamaverunt : Crucifigatur, configerunt usque ad illam horam quæ juxta Joannem Pilatus Iesum tradidit ut crucifigeretur. Dieo itaque cum S. P. Aug. : Ab illa ergo voce Judeorum quæ primò disserunt : Crucifige, cùm esset hora tercia, usque ad hoc quo cedisti pro tribunali, per medias horas cunctationis : Pilati et tumultuantur Judeorum, due horas præterierant, et peracta quinta jam de sexta aliquid copererat... Jam itaque corrut impia pertinacia, et

1077 CAP. XXVIII. QUÆST. VI. QUO ANNO VITÆ SUÆ CHRISTUS DOMINUS MORTUUS SIT. 1073

credat Dominum Iesum Christum, et tertią horā crucifixus lingua Judeorum, et sextā manibus militum : quia in tumultu Judeorum et Pilati estib[us], dux atque amplius hora præterierunt à voce quæ dixerunt : Crucifige eum.

Quæsto VI.

Quo anno ita sit Christus Dominus mortuus sit.

In hac questione rursus tot sunt diversi chronologorum ac S. Scriptura interpretum sententiae, quod sunt de anno quo Christus baptizatus est ; si quidem questione de anno mortis ejus ab altera, quæ est de anno baptismi ejus, fere totaliter dependet. Itaque ut procedamus conformiter ad ea que ante de anno baptismi illius resoluimus.

Resp. et dico : Christus Dominus pro salute nostrâ mortuus est anno xatis suis 33 per tres menses inchoato ; anno 15 imperii Augusti Tiberii ; imperii vero proconsularis anno 18 aut 19 ; anno 29 aera vulgaris ; anno Juliani 74 ; U. C. 782 ; anno 4 Olymp. 202 ; coss. Caio Rubellio, et Caio Fusio Geminius.

Prob. 1^a : quia Christus baptizatus est anno xatis suis 30 inuenitur, ut prolatus est supra cap. 7, quest. 5, § 2. Atqui à baptismō usque ad mortem celebravit quatuor paschātū : primum videbet tribus circiter mensibus post suspicionem baptismi, anno xatis suis 30 ; secundum anno 31 ; tertium anno 32 ; quartum anno 33. Vide quae despici dicta sunt supra cap. 12, quest. 4. Ergo cum baptizatus fuerit anno xatis suis 30 inuenitur, clarum est eum mortuum fuisse anno xatis sua 33 per tres menses inchoato.

Prob. 2^a : Plurimi antiqui Patres dicunt Christum esse mortuum anno 15 imperii (Augusti) Tiberii Caesaris : atqui annus 15 imperii Augustei est præcisus unus et idem annus, qui est 33 xatis Christi, concurritque cum anno 29 aera vulgaris ; ergo, etc.

Prob. maj. qui apud Godfridum Henschenium, et Bollandum in Diatribâ preliminari ad mensem aprilim dicit S. Prosper, usitatorum traditionem haberi Dominum nostrum decimū quinto anno Tiberii Caesaris, duobus Geminiis consulibus, crucifixum. S. Illicron, in c.p. 9 Danielis, de Julio Africano dicit, illum finire septuaginta hebdomades in morte Christi, ad annum 15 Tiberii Caesaris. Idem ibidem citat Tertullianum, lib. adversus Judicos, cap. 8, ita scribentem : Tiberii imperi decimo quinto anno putat Christus, annos habens quasi triginta tres, cùm pateretur. Clemens Alexandrinus, lib. 1 Stromatum, annum 15 imperii Tiberii componit cum tempore, quo passus est Christus : et Lactantius, lib. 4 de verâ Sapientiâ, cap. 10, ait : Sub Herode Judeorum tetrarchâ, anno decimo quinto imperii Tiberii Caesaris Christum cruci affixerunt. Denique, Christum mortuum esse ante annum 33 aera vulgaris, satis clare videtur colligi ex illis quæ habet Orosius, lib. 7, cap. 4 : refert quippe mox citatus auctor quid Tiberius imperator, postquam de vita et morte, et miraculis Christi à Pilato anterior factus esset, remque ad senatum detulisset ut Christus inter eos referretur, senatus indignatione motus quid non sibi prius secundum morem delatum esset, ut de suscipiendo cultu prius ipse decerneret, consecrationem

Christi recusavit, edictoque constituit exterminandos esse ex urbe Christianos, principū cim Sejanus Tiberii prefectus suscipiente religione obstinatissime contradicere. Atqui Sejanus mortuus est anno 31 æra vulgaris (scilicet Tiberio Cesare V solo consule, vel, ut aliqui volunt, ipso etiam Sejano consule) ut contra Possimum evincunt Pagius in suā Criticā ad annum 31 æra vulgaris, et Schelstratus, lib. 1 de Antiq. ecclies. Ergo Christus mortuus est ante annum 31 æra vulgaris: nam alias Sejanus, qui illi anno mortuus est, non potuisse ob sistere consecrationē Christi.

De his etiam mentionem facit Tertullianus in Apologeticō contra Gentes, cap. 5, dicens : Tiberius, cuius tempore nomen christianum in seculum introi- vit, annuuntiam sibi ex Syria, Palestina, que illi veritatem ipsius divinitatis revelaverat, detulit ad senatum cum praerogativa suffragii sui. Senatus, quia non ipse probarerat, respulit. Cesar in sententiā manūt, communis periculum accusatoribus Christianorum. Et cap. 21, premissā compendiosā narrazione mirabilium gestorum Christi, ita subdit : Eu omnia super Christo Pilatus, et ipse jam pro sua conscientia christianus, Cæsari tunc Tiberio nuntiavit. Item Justini Martyr, in Apologiā secunda pro Christianis, sic habet : Hoc ista gesta esse, cognoscere ex Actis quo sub Pilato sunt scripta, potestis. Et paucis interjectis, iterum dicit : Et quid ista fecerit Christus, ex eis quo sub Pilato conscripta sunt, commentariis cognoscere potestis. Hoc etiam habent Eusebius, lib. 2 Histor. ecclesiast., cap. 2; S. Epiphanius, heresi 50; S. Gregorius Turonensis, lib. 1, cap. 24; Niphorus, lib. 2 Histor. ecclesiast., cap. 8.

Nec hic dici potest. Tiberium non permisisse sibi resisti a senatu, adeoque nec credibile esse quod Sejanus respiuerit illud quod imperatori placuerat. Nam Tiberius in omnibus dissimilares noverat; ita ut non ostenderet se agrē ferre, dum senatus contra ejus sententiam decernebat, ut testatur Stettonius, qui de Tiberio ita scribit : Quedam adversus sententiam suam, ne questus quidem est.

Solenorum argumenta.

Obj. 1°: Christus mortuus est illo anno quo contigit celeberrima illa eclipse per totum mundum, de qua mentionem faciunt Matthæus, cap. 27, v. 45; Marcus, cap. 15, v. 35; et Lucas, cap. 23, v. 44 et 45; atque illa eclipse contigit anno quarti olymp. 202; ergo, etc.

Prob. min. ex Phlegonte, antiquo et egregio olympiadum supputatore, qui, ut refert Eusebius in chronicō anno mundi 5250, dicit lib. 14 : Quarto anno olympiadū ducentesimo secundū magna et excellens inter omnes quae ante acciderant, defectū solis facta est; dies horā sextā ita in tenebrosam noctem versa, ut stellæ in celo vise sint, terraque motus in Bithyniā Nicænae urbis multas aedes subverit. Atqui annus quartus olymp. 202, concurrit cum anno æra vulgaris 52, seu cum anno ætatis Christi 56; ergo Christus non est mortuus anno primo olymp. 202, seu vita sue 55, per tres menses inchoato.

Resp. cum P. Graveson, juxta peritissimos hujus temporis chronologos, mundum reperiunt circa annum

olympiadis, quo, teste Phlegonte, accedit eclipse solis. Ea siquidem eclipse non contigit anno 4 olympiadis 202, sicut per errorem textum irrepsit, sed accedit anno primo olympiadis 202, qui annus juxta suppationem communem, concurrit cum anno 29 æra vulgaris, etatis Christi 55. Errorē circa annum olympiadis, quo, teste Phlegonte, accedit eclipse solis, repotiri, velint nolint, fateri cogunt etiam illi chronologi, qui mortem Christi illigant anno æra vulgaris 55, qui concurrit cum anno trigesimo septimo etatis Christi, et cum anno imperii Tiberii ab obitu Augusti decimo anno. Certum quippe est annum quartum olympiadis 202 non concurrende cum anno 55 æra vulgaris, sed cum anno ejusdem æra vulgaris 52, seu cum anno etatis Christi 56, et imperii Tiberii ab obitu Augusti 18. Quaropater moderni illi chronologi, qui mortem Christi consignant 55 æra vulgaris, si sili constare velint, necesse est ut dicant eclipsim illam solis accidisse anno primo olympiadis 203, ac subinde errasse Phlegontem non solum in anno, sed etiam in designatione Olympiade.

Nos vero, qui cum peritissimis hujus temporis chronologis mortem Christi praefigimus anno æra vulgaris 29; licet fatecamur, in texture Phlegontis irreprossimē mundum circa annum olympiadis, nullum tamen in designata a Phlegonte Olympiade 202 errorē agnoscimus. Plura de hac re legi possunt apud doctissimum Pagium, in critica Baronii ad annum 52 æra vulgaris; ubi etiam ex testimonio Iulii Africani, qui uno tantum seculo post Phlegontem vivit, opusque ab illo editum de olympiadis, libris 16 et 17 ait Suidas, comprehensum, videre potuit, probat Phlegontem eodem anno eclipsim collocasse quo Christus Dominus crucifixus est, hoc est, anno æra vulgaris 29, sub consulatu duorum Geminiorum; ita Graveson.

Porr̄a enim juxta Iulium Africanum, ut refert S. Ieron. in c. 9 Danielis, Christus mortuus sit anno 15 imperii (Augustei) Tiberii, videtur inde satis manifestum esse quid in texture Phlegontis, prout citatur ab Eusebio, mundum irreproserit: siquidem annus 15 imperii Augustei Tiberii non concurrit cum anno quarti olymp. 202; sed, juxta communem suppationem, cum primo anno ejusdem olympiadis conjungi solet.

Obj. 2°: Christus Dominus mortuus est lunā decima quinta incidente in feriam sextam; ita ex omnibus annis, qui de morte Christi veniunt in controversiam, nullus reperitur, cuius luna decima quinta incidi in feriam sextam, nisi annus 55 æra vulgaris, ut constat ex tabulis astronomiis accuratissimis; ergo, etc.

Prob. disting. min. Ut constat ex tabulis astronomiis modernis; transeat: Ex tabulis, quibus Judei utebantur; nego minorem. Nam tabula astronomica, quibus Judei utebantur, non erant certò tam accurate, nec ita disposite, sicut sunt hoc tempore; alias ille tabulae manserint saltem apud alias nationes, et apud apostolos ac primos Christianos Judeos, quorum plurimi in initio Ecclesiæ, saltem in Asia, celebrabant pascha suum eodem die quo illud celebrabant Judei; et per consequens non adeo ab illo tempore laboratum fuisset, ut tabulae accurate novilunium

invenirentur; nam insignis ille mathematicus Ptolemaeus, qui vixit seculo secundo, aliquid de istis tabulis scivisset, et juxta illas composuisse suss; atque tamen tabula Ptolemaica non sunt accurate, et illas corredit Aphraganus, et similiter tabulas Aphraganas correxit Alphonsus Castellæ rex. Unde constat, at Leonardus Coqueus, commentans in lib. 18 S. Aug. de Civ. Dei, c. 54, de anno, mense, et die passionis Christi; siquidem anno quarti olympiadis 202, decimo octavo imperii (Augustei) Tiberii, octavo calendis aprilis (id est, 25 martii) lunā decima quinta, quae incidit in diem Veneris, passus est Christus.

Sed iterum tabulas Alphonsinas correxerunt Galli, juxta quos anno 18 Tiberii luna decima quinta incidit in diem 14 aprilis, que erat feria prima seu dies dominica; et tantum anno 19 Tiberii, qui est 25 æra vulgaris, incidit in diem Veneris, et in tertiam aprilis, ut videri potest apud Auctoren Chronologia Vitæ. Unde ex omnibus illis tabulis nihil certi elicere possumus; nam quilibet illas componit secundum suam sententiam. Dicuntur quidem Judei hodiendum computare sicut nos, sed id olim non fecerunt.

Interim ut plenius solutur argumentum propositum; dico etiam in nostrâ sententiâ satis probabiliter posse inveniri sibi ostendit quid luna decima quinta anno mortis Christi inciderit in feriam sextam. Et quidem quod anno 29 æra vulgaris, quo Christum mortuum esse sustinemus, dies 23 martii inciderit in feriam sextam, nullum videtur esse dubium: nam isto anno littera dominicalis erat B, que correspondet diei 27 martii; ergo 23 erat dies Veneris seu feria sexta.

Prob. ant. 1°: quia illo anno cyclus solis erat 10; erat enim annus 4742 periodi Julianæ, quam summam si dividias per 28, remanebant 10: atque cyclo solari 10 correspondet littera B; ergo.

Prob. 2°: Juxta auctoren Chronologiae Vitæ anno 55 æra vulgaris littera dominicalis erat G; ergo anno 50 erat A, et anno 29 erat B; adeoque habemus equidem litteram dominicaliem. Sed nouita certum est de plenilunio. Interim ut illud inveniat,

Observandum est quid Judei non solum lunam decimam quartam mensis iunianus observarent, sed etiam sequinum verium, caventes ne ante ipsum immolare agnum paschalem; ut probat Petavius, Animad. in Epiph., pag. 169; item Vossius, tom. 6, pag. 85; testimonios Anatolii, Agathobuli, Philonii, Epiphani et Eusebii. Herodes autem, Jerosolyma expugnata, Judæis servandam propositis Octaeteridem lunarem Romanorum, quæ à Julio Cesare erat statuta: etenim quid Judei hæc Octaeterida usi fuerint, eruunt ex B. Hieronymo, qui in Chronicō scribit ipsos servassæ secundum Romanos lunarem cursum. Verum cum juxta Octaeteridem Romanorum novilunium mensis iunia aliquando incideret in diem septimam et tertiam martii, Judei illis annis quibus hoc contingebat, lunaram sumum annum intercalabat, ne in celebrando Paschate æquinoctium antevertirent. Unde prater Octaeteridem

Romanorum necessariò servanda fuit una alia quæ vocatur Romano-Judaica. Comparationes autem Octaeteridis Romanorum cum Octaeteride Judeorum hi propono ex Eclogis Chronologicis Samuelis Petitii, lib. 5.

OCTAETERIS

ROMANA.

	Neomenia.
I Embol.	7 martii.
II	26 martii.
III	15 martii.
IV	5 martii.
V Embol.	22 martii.
VI	11 martii.
VII Embol.	50 martii.
VIII	18 martii.

JUDAICA.

	Neomenia.
I	6 aprilis.
II	26 martii.
III Embol.	15 martii.
IV	2 aprilis.
V	22 martii.
VI Embol.	11 martii.
VII	50 martii.
VIII Embol.	18 martii.

Ut autem juxta hanc Octaeteridem inveniatur neomenia seu novilunium mensis iunianus, numero anni, de quo queris, adde unum 1, summam inde conflata dividite per 8, quod superest denotat novilunium; si verò nihil superest, tum numerus 8 designat novilunium. Itaque anno 29 æra vulgaris adde 1, et resultet numerus 50; hanc summam si diviseras per 8, restabunt 6; et jam reflecte quemam dies in Octaeteride Judei corresponeat anno 6 periodi, et videbis quid sit 11 martii; et consequenter anno 29 æra vulgaris novilunium mensis iunianus incidit in 11 martii, et solemnitas azymorum, sive luna decima quinta, videbis quidam, quia isto anno, ut ex supra dictis constat, erat feria sexta, seu dies Veneris; ergo etiam in nostrâ sententiâ saltem probabiliter conciliatur omnia quæ à recentioribus chronologis afferuntur ex astronomia. Dico *solutum probabilitate*, quia utrum ea que jam de ista Octaeteride Judeorum attulit, sint certa, dicere nolo; nam ego me fator in astronomia imperit; et idè tantum produco illa quæ desperat tradut viri docti, et in ista arte exercitati. Sed quandoquidem non omnes isti de modo quo Judei computaverunt novilunia, inter se convenient; hinc

Dico finaliter cum P. Graveson: Cum difficilimum sit inire mensum lunarium computum, et fermè nihil certi ex simili computatione colligi possit; multò consultis est, rejecitis incertis, et implexis mathematicis astronomiis observationibus, antiquæ adhædere traditioni Patrum, qui Christum mortuum esse tradidit anno 29 æra vulgaris sub consulatu duorum Geminorum. Et sanè fuerunt etiam nonnulli critici, qui voluerunt persuadere quid Christus illo anno, quo mor-

tus est, non celebraverit ultimum pascha veteris legis, ita docent SS. PP. Hieronymus, Chrysostomus, Beda, eō quid, ut ipsi ex computu mensium lunarium combantur demonstrare, dies paschalis Iudeorum isto anno incidenter in sabbatum. Et tamen his non obstatibus nullo modo est recedendum ab antiqua, et communia traditione Ecclesie, que Christum illo anno ultimum pascha veteris legis celebrasse asserit; ergo nec propter argumenta, que ex quibusdam implexis, et incertis mathematicorum astronomicis observationibus peccatum, recedendum putamus ab antiqua traditione Patrum, qui Christum mortuum esse assurerunt octavo kalendas Aprilis, sub consulatu duorum Generum.

Obj. 3°: Petrus et Paulus juxta antiquam traditionem fuerunt martyrio affecti anno 14 imperii Neronis, hoc est, anno 67 æra vulgaris, à morte Christi 54; ergo Christus mortuus est anno 33 æra vulgaris.

Prob. conseq. Nam ab anno 55 ere vulgaris, qui concurredit cum anno 19 imperii Augusti Tiberii, usque ad annum 14 Neronis effluxerunt anni 51, quibus si addideris 55 annos æra vulgaris, habebis annum æra vulgaris 67, quo Petrus et Paulus martyrio affecti sunt.

Resp. 4° cum P. Graveson: Petrus et Paulus non fuerunt martyrio coronati anno 14 exeunte Neronis, seu anno 68 æra vulgaris, ut cense Eusebius; nec etiam anno 15 exeunte Neronis, seu anno 67 æra vulgaris, ut vult Baronius.

Probatur primum, quia annus 14 Neronis, ut fatetur chronologi, ceperit à die 15 octobris, anno 67 æra vulgaris, consulibus Gaius Fonteio, et Cao Julio Rufo, et finivit per 9 junii anni 68 æra vulgaris, consulibus C. Silio Italico, et M. Galerio Turpiliano; nam hæc die 9 junii mortuus est Nero. Atque constat ex perpetua Ecclesiæ traditione, et ex omnibus calendariis, tam manuscritis quam impressis, ex omnibus Patribus, tanquam antiquis recentioribus, Petrum et Paulum fuisse martyrio affectos per 29 junii; ergo non fuerunt occisi anno Neronis exente.

Probatur secundum, quia Nero toto anno 15 imperii sui manuit in Græcia, et tantum reversus est Romanum anno sequenti, seu 68 æra vulgaris, quo ipse Silius Italicus, et Galerius Turpilanus consule privat, seipsum consulem creavit; immo statut omnen sententiam veneno tollere, sed desperans de successu, et videns se ab omnibus desertum, fugam aripiuit, sibi que mortem infuli die 9 junii ejusdem anni 68, sicut ex Dionne et Joanne Xiphilino luculentiter probant Paglus in Criticâ Baronii ad annum 67, et Bollandus tomo I Aprilis, p. 16. Quapropter, inquit Graveson, ipsius probabilius esse censem Petrum et Paulum martyrio fuisse coronatos anno 12 exeunte Neronis seu anno 66 æra vulgaris, consulibus Cao Lucio Telesino, et Cao Suetonio Paulino, hoc siquidem anno Romæ praesens era Nero.

Resp. 2° cum eodem: A passione Domini usque ad martyrium apostolorum Petri et Pauli non solam effluxisse annos 54, ut falsò supponunt moderni chro-nologi, sed potius interdixisse annos 57. Nam primò

Rabanus, Nicophorus, et multi alii apud Baronium ad annum Christi 67. Deinde Christus, ut supra ostendimus, passus est anno æra vulgaris 39, Petrus vero et Paulus occisi sunt die 29 junii anni 66. Ex quo sequitur quod à passione Christi usque ad martyrium apostolorum Petri et Pauli intercesserint 57 anni.

Denique, Apollonius, qui sub Commodo imperatore urbis Romæ senator fuit, refert, teste Eusebio, lib. 5 Histor. eccles., cap. 18, tanquam ex veterum traditione, Dominum apostolis suis præcepisse, ne intra duodecim annos Hierosolymis excederet. Quam Apollonii traditionem laudat Clemens Alexandrinus, lib. 6 Stromatum. Illam etiam approbat Baronius ad calcem anni Christi 54; adeoque juxta hanc traditionem mansit Petrus post mortem Christi duodecim annis Hierosolymis; id est, in Syria, aut in Palestina, aut in aliis vicinis regionibus; ita ut per quinque annos hic et illuc Evangelium prædicaverit, et per septem annos Ecclesia Antiochenæ præfuerit: quo spatio duodecim annorum exacto, Romanum venit anno 12 Claudii inuentu, seu anno 42 æra vulgaris. Deinde Ecclesia Romana prefuit 25 annis, iusta antiquariorum traditionem. Si ergo illis 12 addas hos 25, inventes à morte Christi usque ad mortem Petri effluxisse 57 annos. Quod certè optimè coheret cum nostra sententia: nam si anno 29 æra vulgaris, cui anno mortem Christi adscribimus, adiicias 57, incidis in annum æra vulgaris 66, quo juxta nostram sententiam Petrus et Paulus fuerunt Romæ martyrio affecti. Ita Graveson. Accidit quod S. Epiphanius, heresi 27, cap. 6, similiter doceat apostolos Petrum et Paulum occisis esse anno 66; et ipsum sequitur Tillentius nota 40 in S. Petrum.

Obj. 4°: S. Irenæus, lib. 2 adversus Hæreses, cap. 39, dicit: «Quia autem trigesima annorum ætas prime indole est juvenis, et extendit usque ad quadragesimum annum, omnis quilibet confitebitur; et quadragesimo, et quinquagesimo declinat jam in secentem seniorem, quam habens Dominus noster docebat, sicut Evangelium, et omnes seniores testantur, qui in Asia apud Joannem discipulum Domini convenerunt, id ipsum tradidisse eis Joannem... Quidam autem eorum non solum Joannem, sed et alios discipulos viderunt, et hæc eadem ab ipsis audiierunt, et testantur de hujusmodi relatione: ergo Christus mortuus est senior quam 55 annorum.

Resp. ex evangelio nihi claram esse quod Christus non incepit docere post annum atatis sue quadragesimum: nam S. Lucas, cap. 5, dicit quod esset quasi annorum trigesima. Deinde Tiberius imperator mortuus est die 26 martii anni 57 æra vulgaris, quo anno Christus agisset annum atatis sue 41; atque illo anno Pilatus, qui à Tiberio adiutus vivente depositus est, non erat amplius processus Judeæ; ergo, etc.

Iaque S. Irenæus in illa traditione deceptus fuit, vero similiter per Papianum episcopum Hieropolitanum, discipulum S. Joannis apostoli, virum, ut referit Eusebius, valde tenius ingenui; quique, ut omnes fatentur,

non raro falsas traditiones, tanquam ab apostolis profectas, suis scriptis inseruit, quarum una est illa, in qua assertur quod sancti cum Christo post generali resurrectionem super terram sint regnaturi mille annis. Hanc traditionem haeserat Papias ex male intellectis verbis Apocal. 20: *Sancti regnabunt cum Christo mille annis.* Hanc erroneam traditionem S. Ireneus etiam secutus est, que tamen non transiit in heresim, nisi post decisionem Damasi pape. Priorem traditionem videtur Papias bauisse ex illis verbis Iudeorum à Christum, quæ habentur Joan. 8, v. 57: *Qui oportinuit annos nonnullum habet, etc.* Unde in hoc nullius est auctoritas: nam Iudei ibidem usi sunt numero longe majore annorum, quam revera Christus exegerat, quia putabant quod sic efficacius eum refutare possent.

Obj. 5°: Synodus Palestina habita sub Victore papâ anno 198, quæ refutat à ven. Beda, lib. de Aquino vernali, dicti Christum esse mortuum die 25 martii, prout patet ex eius verbis, que sunt sequentia: *Passus namque est Dominus (id est, pati cepit) ab undevici calendarum aprilis (id est, à 22 marti) quod nocte à Iudeis traditus est, et septimo contadis, (id est, 26 martii) resurrexit.*

Resp. synodus illam Cesareensem, seu Palestina non esse allecquis auctoritatis. Primo, quia de ista synodo in Ecclesiæ nihil scitur, preterquam quod ven. Beda referat istud unicum fragmentum. Secundo, quia synodus id non decedit, sed tantum dicit esse verba Theophilii episcopi Cesareensem, qui illa dicit ad inquirendum an pascha posset celebrari 22 martii. An autem synodus illa verba approbaré, an non, ignoratur, quia præter illa verba, et quasdam laudes dicti dominicae nihil existat. Tertiò, quia illa verba sunt aperte falsa: si enim Dominus mortuus sit 25 martii, et resurrexerit 26, inde sequitur quod resurrexerit die lunc; nam certò mortuus est die Veneris, scilicet in paræsceve, ut habent evangelistæ. Si ergo dies Veneri fuerit 25 martii, dies sabatii fuli vigesima quarta, dies dominica vigesima quinta, et dies lunc vigesima sexta. Atque tamen illa ipsam synodus pro ultima laude dicti dominice ponit, *quod in ipsa Dominus resurrexit;* ergo, etc.

Notari etiam meretur quod Theophilus ille, metropolita Cassarensis, postea, eodem tameo anno, à S. Victore papâ Iesus fuerit venire ad concilium Romanum, ut induceretur ad mutandum sententiam suam, quæ volebat celebrandum Pascha post die, quam quo illud celebrabat Ecclesia; adeoque erat unus ex illis Asianis Quarto-decimani, qui erabant circa celebrationem paschalis, quique in Ecclesia tandem fuerunt declarati heretici.

Prob. 2°: Dicit Apostolus de sanctis veteris Testimenti ad Heb. 11, v. 39: *Hi omnes testimonio fidei probati, non accepimus reprobationem.* *Deo pro nobis melius aliqd prouidentie, ut non sine nobis consummarentur.* Atque si jam perfruuntur plenâ corporis animaque beatitudine, sine nobis, id est, ante sanctos novi Testamenti, consummati sunt; ergo, etc. Ille S. P. Aug. reflectens tum ad textum Act. 2, v. 27, tum ad familiam Apostoli verba, epist. 164, alia 99, ita scribit: *Illud adiutio restat quod moveat, que modo à Petro dicti potuerit...* quando per illam prophetiam, non de David, sed de Christo asseruit, *quod in seculum eternum regnaret;* quando per illam prophetiam, non vidisse coram eis carnem ejus non vidisse corrumpendam, et quod adjunxit de David, apud eos esse monumentum ejus; unde illos utique non convi-

Quæstio VII.
Quondam corpora sanctorum surrexerunt, et an illi sancti iterum postea mortui sint.
Postquam evangelista Mathaeus, cap. 27, v. 51, narrasset quod tempore mortis Christi velum templi secessum fuerit, terra mota fuerit, ac petre scissæ fuerint, statim subiungit, v. 52: *Et monumenta aperta sunt;* ita scribit: *Illud adiutio restat quod moveat, que modo à Petro dicti potuerit...* quando per illam prophetiam, non de David, sed de Christo asseruit, *quod in seculum eternum regnaret;* quando per illam prophetiam, non vidisse coram eis carnem ejus non vidisse corrumpendam, et quod adjunxit de David, apud eos esse monumentum ejus; unde illos utique non convi-

Et multa corpora sanctorum, qui dormierant, surrexerunt. v. 55: *Et exentes de monumentis post resurrectionem ejus, venerant in sanctam civitatem, et apparuerunt multis.*

Resp. et dico 1°: Monumenta aperta sunt moriente Christo, sancti resurrexerunt immediate post ejus resurrectionem.

Probatur, quia exiverunt de monumentis post resurrectionem ejus; atque absurdum est dicere quod mandant timidi vivi in sepulcris; ergo, etc. Item nulla est ratio quare ante resurrectionem Christi non apparuerint, si ante resurrexissem.

Dices: Mattheus omnium connectit, scilicet aperto monumentum, et sanctorum resurrectionem.

Resp. ipsum illa connectere, quia de priori ibi mentione faciebat; sed tamen ne putaremus illos citius resurrexisse, expressè addit quod post resurrectionem Christi exierunt de monumentis.

Dico 2°: Probabilius est quod sancti illi iterum mortui sint.

Prob. 1°: Si illi sancti resurrexisserent ad vitam immortalē, fuisse sumnum beneficium: nam ex mente gauderent plena ac consummata beatitudine anime et corporis; adeoque vero simile est quod illud beneficium concessum fuisset maximis sanctis, v. g., Abrahamo, Davidi, Joanni Baptiste, etc. Atque non videtur hoc illis concessum; ergo, etc.

Prob. min., quia caput Joannis Baptiste asseratur Rome. Deinde Act. 2, v. 27 et seq. probat S. Petrus ex verbis Davidis: *Non debitis Sanctum tuum videre corruptionem,* Christum resurrexisse, quoniam (David) defunctus est, et sepulcrum ejus est apud nos usque hodiernum in diem. Quod argumentum non videtur subsistere, si David cum corpore modo fuisse in utero.

Dices: Qui fuerunt resuscitati, erant illi qui brevi tempore erant mortui, quique erant noti illis, quibus apparuerunt.

Prob. Etiam hoc esse incredibile in contraria sententia: nam patriarchæ et prophete summum istud beneficium plus merchant quam isti. Unde cum res veritatem videtur fuisse sancti adhuc cogniti, dicendum est illos non resurrexisse ad vitam immortalem, ne plenam suam mercede accipissent ante patriarchas.

Prob. 2°: Dicit Apostolus de sanctis veteris Testimenti ad Heb. 11, v. 39: *Hi omnes testimonio fidei probati, non accepimus reprobationem.* *Deo pro nobis melius aliqd prouidentie, ut non sine nobis consummarentur.* Atque si jam perfruuntur plenâ corporis animaque beatitudine, sine nobis, id est, ante sanctos novi Testamenti, consummati sunt; ergo, etc. Ille S. P. Aug. reflectens tum ad textum Act. 2, v. 27, tum ad familiam Apostoli verba, epist. 164, alia 99, ita scribit: *Illud adiutio restat quod moveat, que modo à Petro dicti potuerit...* quando per illam prophetiam, non de David, sed de Christo asseruit, *quod in seculum eternum regnaret;* quando per illam prophetiam, non vidisse coram eis carnem ejus non vidisse corrumpendam, et quod adjunxit de David, apud eos esse monumentum ejus; unde illos utique non convi-

cebatur, si corpus ejus ibi jam non erat, quia etsi ante in recenti sua morte resurrexiset, nec caro eius vidisset corruptionem, posset nullum in monumentum illud manere. Durum autem videtur ut David non fuerit in illa resurrectione justorum, si eis iam eterna donata est; cuius Christus ex semine tam crebro et tantu[m] evidenti[er] commendatur. Pericitabatur etiam illud, quod ad Hebreos de justis antiquis dicitur, quia pro nobis perfecti pericerent, si jam in illa resurrectionis incorruptione constituti in qua nobis perficiendis in fine primitur.

Prob. 5° ex S. Chrysost., hom. 40 in 1 ad Cor. dicente: *Muliti qui resurrexerunt, rursus excesserunt, ut qui resurrexerunt in veteri (Testamento) ut Lazarus, ut qui tempore crucis.* Et hom. 28 in Epist. ad Heb., dicit nullum adhuc sanctum, nec Abraham, nec Paulus esse coronatum, scilicet resurrectione corporis; quia totum corpus Ecclesiae simul coronabitur; quod probat ex verbis Apostoli supra citatis. Similiter loquitur Theodoretus, in cap. 44 ad Heb. dicens quod nullus sanctus haecenias receperit coronam resurrectionis. Idem habet Theophylactus in cap. 27 Matth. Item S. Ambros., in cap. 8 Lucas, dicit: *Sic et resurrectio temporalis in passione Domini celebratur, ut perpetua illa credatur.* Accedit S. Thomas, qui licet prius in cap. 27 Matth. fuisse sententie contrarie, postea tamen in Summa, p. 5, q. 55, art. 3 ad 2, approbat sententiam S. Augustini, idque ideo, ut ibidem dicit: *Quia rationes S. Augustini multo efficaciores videntur.*

Obj. 1° S. Hieron., epist. 3, dicit: *Post Christum latro in Paradiso, et idcirco in resurrectione ejus multa dormientia corpora surrexerunt, visaque sunt in coeli testi Jerusalem.* Ergo visa sunt in celo, adeoque non amplius obierunt. Idem docent pluri[m] alii antiqui interpres.

Resp. Neg. conse[qu]e[n]tia, ac dico mentem S. Hieron. circa hanc questionem videri ad minus dubium: nam epist. 7, dicit: *Nec statim Jerosolyma celestis, sicut plerique ridiculè arbitrantur, in hoc loco intelligitur, cum signum nullum esse potuerit apud homines Domini resurgentis, si corpora sanctorum in caelesti Jerusalem vissunt.* Adeoque S. Hieron. nihil clarè, aut positivè desperu[er]it. Sunt tamen aliqui, quos citat S. Thomas, qui affirmant illos sanctos non amplius mortuos esse, sed pro nobis probant; et equidem debemus vel illos deserere, vel alios. Deinde Scriptura nobis favebit, et pro nobis sunt tres illi, qui considerantur tanquam tres columnæ theologie, inquit Calmet, scilicet S. Chrysostomus inter Gracos, S. Augustinus inter Latinos, et S. Thomas inter Scholasticos.

Obj. 2°: *Corpora istorum sanctorum non erant omnibus visibilia, sed apparebant quibus volebant, sicut corpus Christi resuscitati; ergo erant corpora gloriosa, adeoque immortalia.*

Resp. Neg. conse[qu]e[n]tia, ac dico istos sanctos habuisse corpus quale habuit Moyses in monte Thabor, scilicet nec omnibus visibile, nec tamen gloriolum pro semper, sed inter utrumque medium.

Obj. 3°: Saltem probatio quam desumimus ex cap. 11 epist. ad Heb., non videtur subsistere: siquidem, si nulli sancti ante communem resurrectionem fruuntur beatitudine animæ et corporis, inde sequitur quod nec D. Virgo illa fruatur, adeoque quod nec ipsa ad vitam immortalē resurrexit. Atqui tamen hoc admitti nequit; quandoquidem ex perpetua et constante Ecclesiæ traditione constet ipsam cum corpore esse in celo; ergo, etc.

Resp. Neg. sequelum majoris: Nam sicut ex eo quod Apostolus, ad Rom. 5, v. 23, dicit: *Omnes peccaverunt, non sequitur quod D. Virgo peccaverit;* sic similiter ex textu ad Heb. 11 non sequitur quod ipsa ad vitam immortalē non resurrexit. Deinde Apostolus, in Epist. ad Heb., non loquitur de D. Virginie, sed tantum de patriarchis sanctis V. Testamento, dicique illos non nisi cum sanctis N. Testamento in extremo iudicio ad vitam immortalē esse resurrectiones.

CAPUT XXIX.

Vesperi, finito sabbato, mulieres paraverunt aromata, et postidiem, hoc est, die dominica mane postquam jam Christus resurrexit, veniunt ad monumentum ut corpus uenerint. Matth. 28, v. 4; Marci 16, v. 1; Lucas 24, v. 1; Joan. 20, v. 21. Christus autem, postquam resurrectione sua sibi apostolis apparuit, et de regno Dei locutus fuisset, die quodagimes post resurrectionem eduxit eos foras in Bethaniam, et ibidem elevatis manibus benedixit, et sublati sunt in celum, Luce 24, v. 50 et 51. Et sedet a dextris Dei, Marci 16, v. 19.

QUESTIO PRIMA.

Quandonam mulieres paraverunt aromata, et quandonam venerint ad sepulcrum.

Resp. et dico 1°: Marcus, cap. 16, v. 1, dicit: *Et transiit sabbatum, Maria Magdalene, et Maria Jacobi, et Salome emerunt aromata, ut videntes unguentum Jesum. Quibus verbis innuit quod post transactum sabbatum emerunt aromata;* sed s. Lucas, cap. 23, postquam v. 55, narrasset quod mulieres subsecutae sint corpus Christi usque ad monumentum, statim subiungit v. 56: *Et revertentes (a monumento) paraverunt aromata, et unguenta; et sabbato quidem sicuter secundum mandatum.* Quibus verbis videtur innovere quod paraverint aromata die Veneris vesperi, quo corpus Christi seputerit fuit; adeoque videtur inde sequi ipsas emisse aromata ante sabbatum, non verò eo transacto, ut dicit Marcus.

Ad hanc difficultatem solvendum, breviter diceandum videtur Lucanum non affirmare quod paraverint unguenta ante sabbatum; nam tantum assert quod reverse sint à monumento, et paraverint aromata ac unguenta. Deinde verò addit quod sabbatum servaverint; et sic sensus verborum Luce est hic: Reverentes paraverunt aromata, non quidem sabbato; nam sabbato siluerunt secundum mandatum, id est, sabbatum observaverunt; sed post sabbatum, ut habet Marcus. Itaque mulieres ille videntur emisse aromata sabbato post solis occasum; tunc enim licet hanc opera

servila; et deinde illa aromata preparaverunt, ac postidiem summo mane venerunt ad sepulcrum.

Dico 2°: De tempore, quo mulieres venerunt ad sepulcrum, Matthæus, cap. 28, v. 1, ita scribit: *Omnes peccaverunt, non sequitur quod D. Virgo peccaverit;* sic similiter ex textu ad Heb. 11 non sequitur quod ipsa ad vitam immortalē non resurrexit. Deinde Apostolus, in Epist. ad Heb., non loquitur de D. Virginie, sed tantum de patriarchis sanctis V. Testamento, dicique illos non nisi cum sanctis N. Testamento in extremo iudicio ad vitam immortalē esse resurrectiones.

Prob. 5° ex S. Chrysost., hom. 40 in 1 ad Cor. dicente: *Muliti qui resurrexerunt, rursus excesserunt, ut qui resurrexerunt in veteri (Testamento) ut Lazarus, ut qui tempore crucis.* Et hom. 28 in Epist. ad Heb., dicit nullum adhuc sanctum, nec Abraham, nec Paulus esse coronatum, scilicet resurrectione corporis; quia totum corpus Ecclesiae simul coronabitur; quod probat ex verbis Apostoli supra citatis. Similiter loquitur Theodoretus, in cap. 44 ad Heb. dicens quod nullus sanctus haecenias receperit coronam resurrectionis. Idem habet Theophylactus in cap. 27 Matth. Item S. Ambros., in cap. 8 Lucas, dicit: *Sic et resurrectio temporalis in passione Domini celebratur, ut perpetua illa credatur.* Accedit S. Thomas, qui licet prius in cap. 27 Matth. fuisse sententie contrarie, postea tamen in Summa, p. 5, q. 55, art. 3 ad 2, approbat sententiam S. Augustini, idque ideo, ut ibidem dicit: *Quia rationes S. Augustini multo efficaciores videntur.*

Prob. 6° ex S. Hieron., epist. 3, dicit: *Post Christum latro in Paradiso, et idcirco in resurrectione ejus multa dormientia corpora surrexerunt, visaque sunt in coeli testi Jerusalem.* Ergo visa sunt in celo, adeoque non amplius obierunt. Idem docent pluri[m] alii antiqui interpres.

Prob. 7° ex S. Hieron., epist. 3, dicit: *Post Christum latro in Paradiso, et idcirco in resurrectione ejus multa dormientia corpora surrexerunt, visaque sunt in coeli testi Jerusalem.* Ergo visa sunt in celo, adeoque non amplius obierunt. Idem docent pluri[m] alii antiqui interpres.

Prob. 8° ex S. Hieron., epist. 3, dicit: *Post Christum latro in Paradiso, et idcirco in resurrectione ejus multa dormientia corpora surrexerunt, visaque sunt in coeli testi Jerusalem.* Ergo visa sunt in celo, adeoque non amplius obierunt. Idem docent pluri[m] alii antiqui interpres.

Prob. 9° ex S. Hieron., epist. 3, dicit: *Post Christum latro in Paradiso, et idcirco in resurrectione ejus multa dormientia corpora surrexerunt, visaque sunt in coeli testi Jerusalem.* Ergo visa sunt in celo, adeoque non amplius obierunt. Idem docent pluri[m] alii antiqui interpres.

Prob. 10° ex S. Hieron., epist. 3, dicit: *Post Christum latro in Paradiso, et idcirco in resurrectione ejus multa dormientia corpora surrexerunt, visaque sunt in coeli testi Jerusalem.* Ergo visa sunt in celo, adeoque non amplius obierunt. Idem docent pluri[m] alii antiqui interpres.

Prob. 11° ex S. Hieron., epist. 3, dicit: *Post Christum latro in Paradiso, et idcirco in resurrectione ejus multa dormientia corpora surrexerunt, visaque sunt in coeli testi Jerusalem.* Ergo visa sunt in celo, adeoque non amplius obierunt. Idem docent pluri[m] alii antiqui interpres.

Prob. 12° ex S. Hieron., epist. 3, dicit: *Post Christum latro in Paradiso, et idcirco in resurrectione ejus multa dormientia corpora surrexerunt, visaque sunt in coeli testi Jerusalem.* Ergo visa sunt in celo, adeoque non amplius obierunt. Idem docent pluri[m] alii antiqui interpres.

Prob. 13° ex S. Hieron., epist. 3, dicit: *Post Christum latro in Paradiso, et idcirco in resurrectione ejus multa dormientia corpora surrexerunt, visaque sunt in coeli testi Jerusalem.* Ergo visa sunt in celo, adeoque non amplius obierunt. Idem docent pluri[m] alii antiqui interpres.

Prob. 14° ex S. Hieron., epist. 3, dicit: *Post Christum latro in Paradiso, et idcirco in resurrectione ejus multa dormientia corpora surrexerunt, visaque sunt in coeli testi Jerusalem.* Ergo visa sunt in celo, adeoque non amplius obierunt. Idem docent pluri[m] alii antiqui interpres.

Prob. 15° ex S. Hieron., epist. 3, dicit: *Post Christum latro in Paradiso, et idcirco in resurrectione ejus multa dormientia corpora surrexerunt, visaque sunt in coeli testi Jerusalem.* Ergo visa sunt in celo, adeoque non amplius obierunt. Idem docent pluri[m] alii antiqui interpres.

Prob. 16° ex S. Hieron., epist. 3, dicit: *Post Christum latro in Paradiso, et idcirco in resurrectione ejus multa dormientia corpora surrexerunt, visaque sunt in coeli testi Jerusalem.* Ergo visa sunt in celo, adeoque non amplius obierunt. Idem docent pluri[m] alii antiqui interpres.

Prob. 17° ex S. Hieron., epist. 3, dicit: *Post Christum latro in Paradiso, et idcirco in resurrectione ejus multa dormientia corpora surrexerunt, visaque sunt in coeli testi Jerusalem.* Ergo visa sunt in celo, adeoque non amplius obierunt. Idem docent pluri[m] alii antiqui interpres.

Prob. 18° ex S. Hieron., epist. 3, dicit: *Post Christum latro in Paradiso, et idcirco in resurrectione ejus multa dormientia corpora surrexerunt, visaque sunt in coeli testi Jerusalem.* Ergo visa sunt in celo, adeoque non amplius obierunt. Idem docent pluri[m] alii antiqui interpres.

Prob. 19° ex S. Hieron., epist. 3, dicit: *Post Christum latro in Paradiso, et idcirco in resurrectione ejus multa dormientia corpora surrexerunt, visaque sunt in coeli testi Jerusalem.* Ergo visa sunt in celo, adeoque non amplius obierunt. Idem docent pluri[m] alii antiqui interpres.

Prob. 20° ex S. Hieron., epist. 3, dicit: *Post Christum latro in Paradiso, et idcirco in resurrectione ejus multa dormientia corpora surrexerunt, visaque sunt in coeli testi Jerusalem.* Ergo visa sunt in celo, adeoque non amplius obierunt. Idem docent pluri[m] alii antiqui interpres.

servila; et deinde illa aromata preparaverunt, ac postidiem summo mane venerunt ad sepulcrum.

Dico 2°: De tempore, quo mulieres venerunt ad sepulcrum, Matthæus, cap. 28, v. 1, ita scribit: *Omnes peccaverunt, non sequitur quod D. Virgo peccaverit;* sic similiter ex textu ad Heb. 11 non sequitur quod ipsa ad vitam immortalē non resurrexit. Deinde Apostolus, in Epist. ad Heb., non loquitur de D. Virginie, sed tantum de patriarchis sanctis V. Testamento, dicique illos non nisi cum sanctis N. Testamento in extremo iudicio ad vitam immortalē esse resurrectiones.

Dico 3°: De tempore, quo mulieres venerunt ad sepulcrum, Lucas, cap. 24, v. 1: *Una sabbati valde diluvio venerunt ad monumentum.* Joannes vero, cap. 20, v. 1, dicit: *Una autem sabbati, Maria Magdalene venit manu[m] ad monumentum.* Marcus, cap. 16, v. 2, sic habet: *Et valde manu[m] una sabbatorum, venient ad monumentum, orto jam sole.* Lucas, cap. 24, v. 1: *Una sabbati valde diluvio venerunt ad monumentum.* Joannes vero, cap. 20, v. 1, dicit: *Una autem sabbati, Maria Magdalene venit manu[m] ad monumentum.* Et tribus ergo evangelistis posterioribus habemus quod venerint una sabbato, id est, primâ sabbati, more Hebreis usitato, qui sibi numerus cardinalis ponit pro numero ordinali, ut Gen. 1: *Factum est vespera et mane dies unus,* id est, primus. Unde Matthæus dicit: *In primâ sabbati venerantur ad monumentum.*

Porrò per primam sabbati intelligitur dies prima post sabbatum, id est, nostra Dominica: siquidem, teste S. Hieron., epist. 150 ad Hæbdom, Hebrei à sabbato, utpote sanctissimo, denominabatur omnes hebdomadæ dies. Sie secunda sabbati, id est, post sabbatum, erat feria secunda sive dies luna; tercia sabbati erat feria tercia sive dies martis, et ita de ceteris. Hinc tota hebdomada vocabulum quoque sabbatum, ut *jejunio bis in sabbato,* id est, in hebdomada, Luce 18. Sic igitur juxta Matthæum, *prima sabbati accipitur pro primâ die hebdomadæ, seu pro nostra Dominica.*

Quoniam autem vespera sabbati dicatur lucescere in primâ sabbati, variè explicant interpretes; sed communiter solet admitti et adhiberi explicatio S. P. Augusti, qui per vesperam intelligit noctem, ita ut sensus sit: Nocte sabbati jam desinente ac lucescente, seu incipiente in die dominica, venit Maria Magdalene, etc. Verba ejus lib. 3 de Cons. evangelist., cap. 24, sunt sequentia: *Cum nocte primâ noctis, quæ est vespera, ipsam noctem voluit significare Matthæus, cujus noctis fine venerunt mulieres ad monumentum, statim subiungit v. 56: Et revertentes (a monumento) paraverunt aromata, et unguenta; et sabbato quidem sicuter secundum mandatum.* Quibus verbis videtur innovere quod paraverint aromata die Veneris vesperi, quo corpus Christi seputerit fuit; die quodagimes post resurrectionem eduxit eos foras in Bethaniam, et ibidem elevatis manibus benedixit, et sublati sunt in celum, Luce 24, v. 50 et 51. Et sedet a dextris Dei, Marci 16, v. 19.

Quoniam autem vespera sabbati dicatur lucescere in primâ sabbati, variè explicant interpretes; sed communiter solet admitti et adhiberi explicatio S. P. Augusti, qui per vesperam intelligit noctem, ita ut sensus sit: Nocte sabbati jam desinente ac lucescente, seu incipiente in die dominica, venit Maria Magdalene, etc. Verba ejus lib. 3 de Cons. evangelist., cap. 24, sunt sequentia: *Cum nocte primâ noctis, quæ est vespera, ipsam noctem voluit significare Matthæus, cujus noctis fine venerunt mulieres ad monumentum, statim subiungit v. 56: Et revertentes (a monumento) paraverunt aromata, et unguenta; et sabbato quidem sicuter secundum mandatum.* Quibus verbis videtur innovere quod paraverint aromata die Veneris vesperi, quo corpus Christi seputerit fuit; die quodagimes post resurrectionem eduxit eos foras in Bethaniam, et ibidem elevatis manibus benedixit, et sublati sunt in celum, Luce 24, v. 50 et 51. Et sedet a dextris Dei, Marci 16, v. 19.

Quoniam autem vespera sabbati dicatur lucescere in primâ sabbati, variè explicant interpretes; sed communiter solet admitti et adhiberi explicatio S. P. Augusti, qui per vesperam intelligit noctem, ita ut sensus sit: Nocte sabbati jam desinente ac lucescente, seu incipiente in die dominica, venit Maria Magdalene, etc. Verba ejus lib. 3 de Cons. evangelist., cap. 24, sunt sequentia: *Cum nocte primâ noctis, quæ est vespera, ipsam noctem voluit significare Matthæus, cujus noctis fine venerunt mulieres ad monumentum, statim subiungit v. 56: Et revertentes (a monumento) paraverunt aromata, et unguenta; et sabbato quidem sicuter secundum mandatum.* Quibus verbis videtur innovere quod paraverint aromata die Veneris vesperi, quo corpus Christi seputerit fuit; die quodagimes post resurrectionem eduxit eos foras in Bethaniam, et ibidem elevatis manibus benedixit, et sublati sunt in celum, Luce 24, v. 50 et 51. Et sedet a dextris Dei, Marci 16, v. 19.

Quoniam autem vespera sabbati dicatur lucescere in primâ sabbati, variè explicant interpretes; sed communiter solet admitti et adhiberi explicatio S. P. Augusti, qui per vesperam intelligit noctem, ita ut sensus sit: Nocte sabbati jam desinente ac lucescente, seu incipiente in die dominica, venit Maria Magdalene, etc. Verba ejus lib. 3 de Cons. evangelist., cap. 24, sunt sequentia: *Cum nocte primâ noctis, quæ est vespera, ipsam noctem voluit significare Matthæus, cujus noctis fine venerunt mulieres ad monumentum, statim subiungit v. 56: Et revertentes (a monumento) paraverunt aromata, et unguenta; et sabbato quidem sicuter secundum mandatum.* Quibus verbis videtur innovere quod paraverint aromata die Veneris vesperi, quo corpus Christi seputerit fuit; die quodagimes post resurrectionem eduxit eos foras in Bethaniam, et ibidem elevatis manibus benedixit, et sublati sunt in celum, Luce 24, v. 50 et 51. Et sedet a dextris Dei, Marci 16, v. 19.

Quoniam autem vespera sabbati dicatur lucescere in primâ sabbati, variè explicant interpretes; sed communiter solet admitti et adhiberi explicatio S. P. Augusti, qui per vesperam intelligit noctem, ita ut sensus sit: Nocte sabbati jam desinente ac lucescente, seu incipiente in die dominica, venit Maria Magdalene, etc. Verba ejus lib. 3 de Cons. evangelist., cap. 24, sunt sequentia: *Cum nocte primâ noctis, quæ est vespera, ipsam noctem voluit significare Matthæus, cujus noctis fine venerunt mulieres ad monumentum, statim subiungit v. 56: Et revertentes (a monumento) paraverunt aromata, et unguenta; et sabbato quidem sicuter secundum mandatum.* Quibus verbis videtur innovere quod paraverint aromata die Veneris vesperi, quo corpus Christi seputerit fuit; die quodagimes post resurrectionem eduxit eos foras in Bethaniam, et ibidem elevatis manibus benedixit, et sublati sunt in celum, Luce 24, v. 50 et 51. Et sedet a dextris Dei, Marci 16, v. 19.

Quoniam autem vespera sabbati dicatur lucescere in primâ sabbati, variè explicant interpretes; sed communiter solet admitti et adhiberi explicatio S. P. Augusti, qui per vesperam intelligit noctem, ita ut sensus sit: Nocte sabbati jam desinente ac lucescente, seu incipiente in die dominica, venit Maria Magdalene, etc. Verba ejus lib. 3 de Cons. evangelist., cap. 24, sunt sequentia: *Cum nocte primâ noctis, quæ est vespera, ipsam noctem voluit significare Matthæus, cujus noctis fine venerunt mulieres ad monumentum, statim subiungit v. 56: Et revertentes (a monumento) paraverunt aromata, et unguenta; et sabbato quidem sicuter secundum mandatum.* Quibus verbis videtur innovere quod paraverint aromata die Veneris vesperi, quo corpus Christi seputerit fuit; die quodagimes post resurrectionem eduxit eos foras in Bethaniam, et ibidem elevatis manibus benedixit, et sublati sunt in celum, Luce 24, v. 50 et 51. Et sedet a dextris Dei, Marci 16, v. 19.

Quoniam autem vespera sabbati dicatur lucescere in primâ sabbati, variè explicant interpretes; sed communiter solet admitti et adhiberi explicatio S. P. Augusti, qui per vesperam intelligit noctem, ita ut sensus sit: Nocte sabbati jam desinente ac lucescente, seu incipiente in die dominica, venit Maria Magdalene, etc. Verba ejus lib. 3 de Cons. evangelist., cap. 24, sunt sequentia: *Cum nocte primâ noctis, quæ est vespera, ipsam noctem voluit significare Matthæus, cujus noctis fine venerunt mulieres ad monumentum, statim subiungit v. 56: Et revertentes (a monumento) paraverunt aromata, et unguenta; et sabbato quidem sicuter secundum mandatum.* Quibus verbis videtur innovere quod paraverint aromata die Veneris vesperi, quo corpus Christi seputerit fuit; die quodagimes post resurrectionem eduxit eos foras in Bethaniam, et ibidem elevatis manibus benedixit, et sublati sunt in celum, Luce 24, v. 50 et 51. Et sedet a dextris Dei, Marci 16, v. 19.

Quoniam autem vespera sabbati dicatur lucescere in primâ sabbati, variè explicant interpretes; sed communiter solet admitti et adhiberi explicatio S. P. Augusti, qui per vesperam intelligit noctem, ita ut sensus sit: Nocte sabbati jam desinente ac lucescente, seu incipiente in die dominica, venit Maria Magdalene, etc. Verba ejus lib. 3 de Cons. evangelist., cap. 24, sunt sequentia: *Cum nocte primâ noctis, quæ est vespera, ipsam noctem voluit significare Matthæus, cujus noctis fine venerunt mulieres ad monumentum, statim subiungit v. 56: Et revertentes (a monumento) paraverunt aromata, et unguenta; et sabbato quidem sicuter secundum mandatum.* Quibus verbis videtur innovere quod paraverint aromata die Veneris vesperi, quo corpus Christi seputerit fuit; die quodagimes post resurrectionem eduxit eos foras in Bethaniam, et ibidem elevatis manibus benedixit, et sublati sunt in celum, Luce 24, v. 50 et 51. Et sedet a dextris Dei, Marci 16, v. 19.

Quoniam autem vespera sabbati dicatur lucescere in primâ sabbati, variè explicant interpretes; sed communiter solet admitti et adhiberi explicatio S. P. Augusti, qui per vesperam intelligit noctem, ita ut sensus sit: Nocte sabbati jam desinente ac lucescente, seu incipiente in die dominica, venit Maria Magdalene, etc. Verba ejus lib. 3 de Cons. evangelist., cap. 24, sunt sequentia: *Cum nocte primâ noctis, quæ est vespera, ipsam noctem voluit significare Matthæus, cujus noctis fine venerunt mulieres ad monumentum, statim subiungit v. 56: Et revertentes (a monumento) paraverunt aromata, et unguenta; et sabbato quidem sicuter secundum mandatum.* Quibus verbis videtur innovere quod paraverint aromata die Veneris vesperi, quo corpus Christi seputerit fuit; die quodagimes post resurrectionem eduxit eos foras in Bethaniam, et ibidem elevatis manibus benedixit, et sublati sunt in celum, Luce 24, v. 50 et 51. Et sedet a dextris Dei, Marci 16, v. 19.

Quoniam autem vespera sabbati dicatur lucescere in primâ sabbati, variè explicant interpretes; sed communiter solet admitti et adhiberi explicatio S. P. Augusti, qui per vesperam intelligit noctem, ita ut sensus sit: Nocte sabbati jam desinente ac lucescente, seu incipiente in die dominica, venit Maria Magdalene, etc. Verba ejus lib. 3 de Cons. evangelist., cap. 24, sunt sequentia: *Cum nocte primâ noctis, quæ est vespera, ipsam noctem voluit significare Matthæus, cujus noctis fine venerunt mulieres ad monumentum, statim subiungit v. 56: Et revertentes (a monumento) paraverunt aromata, et unguenta; et sabbato quidem sicuter secundum mandatum.* Quibus verbis videtur innovere quod paraverint aromata die Veneris vesperi, quo corpus Christi seputerit fuit; die quodagimes post resurrectionem eduxit eos foras in Bethaniam, et ibidem elevatis manibus benedixit, et sublati sunt in celum, Luce 24, v. 50 et 51. Et sedet a dextris Dei, Marci 16, v. 19.

Quoniam autem vespera sabbati dicatur lucescere in primâ sabbati, variè explicant interpretes; sed communiter solet admitti et adhiberi explicatio S. P. Augusti, qui per vesperam intelligit noctem, ita ut sensus sit: Nocte sabbati jam desinente ac lucescente, seu incipiente in die dominica, venit Maria Magdalene, etc. Verba ejus lib. 3 de Cons. evangelist., cap. 24, sunt sequentia: *Cum nocte primâ noctis, quæ est vespera, ipsam noctem voluit significare Matthæus, cujus noctis fine venerunt mulieres ad monumentum, statim subiungit v. 56: Et revertentes (a monumento) paraverunt aromata, et unguenta; et sabbato quidem sicuter secundum mandatum.* Quibus verbis videtur innovere quod paraverint aromata die Veneris vesperi, quo corpus Christi seputerit fuit; die quodagimes post resurrectionem eduxit eos foras in Bethaniam, et ibidem elevatis manibus benedixit, et sublati sunt in celum, Luce 24, v. 50 et 51. Et sedet a dextris Dei, Marci 16, v. 19.

Quoniam autem vespera sabbati dicatur lucescere in primâ sabbati, variè explicant interpretes; sed communiter solet admitti et adhiberi explicatio S. P. Augusti, qui per vesperam intelligit noctem, ita ut sensus sit: Nocte sabbati jam desinente ac lucescente, seu incipiente in die dominica, venit Maria Magdalene, etc. Verba ejus lib. 3 de Cons. evangelist., cap. 24, sunt sequentia: *Cum nocte primâ noctis, quæ est vespera, ipsam noctem voluit significare Matthæus, cujus noctis fine venerunt mulieres ad monumentum, statim subiungit v. 56: Et revertentes (a monumento) paraverunt aromata, et unguenta; et sabbato quidem sicuter secundum mandatum.* Quibus verbis videtur innovere quod paraverint aromata die Veneris vesperi, quo corpus Christi seputerit fuit; die quodagimes post resurrectionem eduxit eos foras in Bethaniam, et ibidem elevatis manibus benedixit, et sublati sunt in celum, Luce 24, v. 50 et 51. Et sedet a dextris Dei, Marci 16, v. 19.

Quoniam autem vespera sabbati dicatur lucescere in primâ sabbati, variè explicant interpretes; sed communiter solet admitti et adhiberi explicatio S. P. Augusti, qui per vesperam intelligit noctem, ita ut sensus sit: Nocte sabbati jam desinente ac lucescente, seu incipiente in die dominica, venit Maria Magdalene, etc. Verba ejus lib. 3 de Cons. evangelist., cap. 24, sunt sequentia: *Cum nocte primâ noctis, quæ est vespera, ipsam noctem voluit significare Matthæus, cujus noctis fine venerunt mulieres ad monumentum, statim subiungit v. 56: Et revertentes (a monumento) paraverunt aromata, et unguenta; et sabbato quidem sicuter secundum mandatum.* Quibus verbis videtur innovere quod paraverint aromata die Veneris vesperi, quo corpus Christi seputerit fuit; die quodagimes post resurrectionem eduxit eos foras in Bethaniam, et ibidem elevatis manibus benedixit, et sublati sunt in celum, Luce 24, v. 50 et 51. Et sedet a dextris Dei, Marci 16, v. 19.

non nomine vesperi nox ipsa intelligitur quam lux terminat, sicut Ita S. Augustinus.

Quæritur hic etiam quomodo Marcus dicat mulieres venire ad sepulcrum, orto jam sole, cùm Lucas dicat: *Valde dilatulò,* et Joannes: *Cum adhuc tenebra essent.*

Respondet Maldonatus mulieres exivisse è domo suâ, cùm adhuc tenebra essent, et pervenisse ad sepulcrum, orto jam sole. Verum hoc responsio non subsistit; quia Lucas et Joannes non agunt de tempore, quo mulieres exiverunt è domo suâ, sed de tempore quo venerunt ad monumentum, ut ex corvis supra citatis manifestum est.

Melius itaque dicitur quod mulieres ad sepulcrum venerentur in aurora, quando adhuc tenebra erant, non quidem illæ densiores, quales sunt tempore noctis, sed quales sunt in crepusculo matutino, cœlo jam albente, et sole jam radiis suis illud illuminare incipiente. Et ita hanc apparentem contradictionem solvit S. P. Aug., lib. 5 de Cons. evangelist., cap. 24, dicens: *Quod Lucas dicit, Valde dilatulò, et Joannes, Manu[m], cùm adhuc tenebra essent, hoc intelligitur Marcus dicere, Valde manu[m], oriente jam sole;* id est, *cum cœlium ab Orientis parte albescere, quod sit utique solis orientis vicinitate; ejus enim est ille folgor, qui nomine aurora appellari solet. Ideo non repugnat illi qui ait: Cùm adhuc tenebra essent. Die quippe surgente, aliisque reliquie tenebrarum tantò magis extinxantur, quantò magis oritur lux. Nec sic accipendum est quod dicit: Valde manu[m], tanquam sol ipse videatur jam super terras: sed..., sole jam oriente, id est ortu suo jam cœlium illuminare incipiente.*

QUESTIO II.

Quomodo concordent evangelisti circa adventum mulierum ad sepulcrum.

Intricatissima hic est difficultas ad conciliandum evangelistas; nam occurrunt fere undecim apparentes contradictiones inter se intricatae.

Primo. Non videntur conuenire quoad horam, quæ mulieres venerunt ad monumentum.

Secundo. Juxta Joannem, cap. 20, sola Maria Magdalene venit ad sepulcrum. Dicit enim v. 1: *Maria Magdalene venit manu[m] ad sepulcrum.* teste S. Hieron., epist. 150 ad Hæbdom, Hebrei à sabbato, utpote sanctissimo, denominabatur omnes hebdomadæ dies. Sie secunda sabbati, id est, nocte quod ipsa noct